

Európa bez Boha riskuje dušu

Svätý Otec František
vystúpil
v Štrasburgu pred
europoslancami
str. 3

Pod znamením kríža

Nepriatelia Cirkvi
prekrútili krížacke
výpravy na
imperialistické vojny
str. 5

Básnik spod mosta

Pred 155 rokmi sa
narodil vynikajúci
katolícky básnik
Francis Thompson
str. 17

Ja je niekto iný

Z každého kúta nás presviedčajú, že cieľom života je mať úspech, zastávať dôležité miesta, zarábať veľa peňazí, získavať prestíž.

Vnútorými i vonkajšími rozpormi zmietaný 17-ročný Arthur však napísal: „*Je est un autre*.” Ja je niekto iný.

Ach, paradoxný Rimbaud! Keby už nič iné nenapísal, tak vďaka tejto vete sa navždy musel stať slávny.

Je to totiž veta, ktorá pozýva na stretnutie. Na stretnutie, čo v hĺbke, pod namysleným klamstvom sveta, prevráti všetko naruby.

Zísť do hĺbky, až ta dole, úplne dole, do prachu zeme, kde netreba platiť za miesto, kde nie je nič rozdelené plotmi a múrmi, kde nie je rozdiel medzi poctou a ponížením, zísť až ta, kde je len človek a Boh.

Paradox človeka – vidieť, s kým sa zamieňa.

Zísť do prachu vlastného ja a nájsť výšinu.

Znížiť sa, aby sme boli veľkí. Zrušiť seba samých, aby sme sa nestali bezvýznamní.

Mať korene, aby sme šli.

Čakať, aby sme došli.

Byť ticho, aby sme niečo povedali.

Zabúdať, aby sme sa naučili.

Rozjímať, aby sme boli činní.

Vyhľadať samotu, aby sme vytvorili spoločenstvo.

Ja je niekto iný. Poznanie, v ktorom za preľstienie bohov a bôžikov dnešného sveta nenasleduje trest, ale odmena Sisyfa: Zísť do hĺbky, objasniť balvan vlastného ja a vyniesť ho hore, do výšin. Každý deň, každú hodinu, každú minútu...

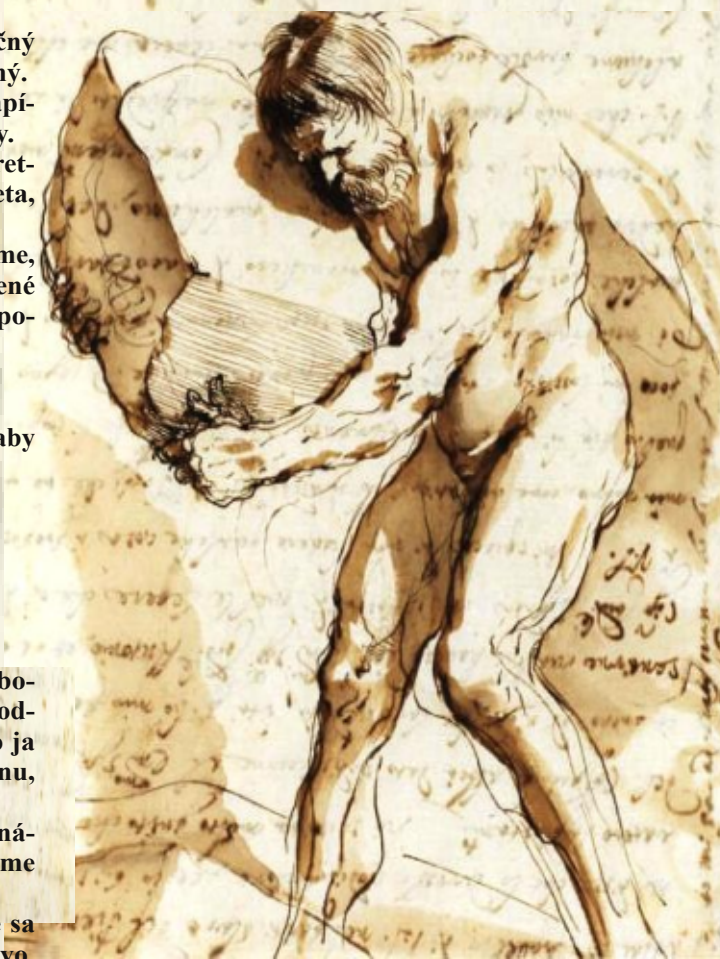
Paradox Sisyfa. Trest ako odmena. Syzifovsky vynášať vlastné ja z tmy na svetlo, zísť do hĺbky, aby sme našli výšiny.

Áno, zísť do hĺbky a zabudnúť na seba, aby sme sa našli. V samote vlastného ja vytvoriť spoločenstvo. Spoločenstvo s tým, ktorý nám nevnučuje svoju prítomnosť, ale ktorého ani nezaujímá zdanie, karikatúra nás samých. On hľadá len do skrytosti, tam, kde kľučí človek v svojej jedinečnej pravde, v svojej skutočnej slobode, mimo ľudskej komédie.

Ja je niekto iný. Paradox človeka. Paradox adventu. Paradox stretnutia s Bohom.

Len aby mal kto prísť na schôdzku...

PAVOL PRIKRYL

Guercino (Giovanni Francesco Barbieri): *Sisyfos*

Myšlienka čísla:

*Boh nás nežiada, aby sme ho milovali preto,
lebo by našu lásku potreboval,
ale preto, lebo našu lásku k Bohu potrebujeme my.*

Franz Werfel

Podporte časopis
VOX

Objednajte si ho
na rok 2015

Ročné predplatné
je 10 €.

Objednávku pošlite na
vox@prikryl.sk
alebo
prikryl62@gmail.com

Svätý Otec František vystúpil v Štrasburgu pred europoslancami

Európa bez Boha riskuje dušu

Hoci návšteva Štrasburgu bola najkratšia zahraničná cesta pápeža Františka, počas nej však predniesol najdlhšie prejavy svojho pontifikátu – v Európskom parlamente a v Rade Európy. Každý prejav trval viac ako pol hodiny a každý silno zarezoval, a to nielen v Európe.

Predseda Európskeho parlamentu (EP) Martin Schultz uviedol Svätého Otca slovami: „V čase úplnej strate orientácie sa Európa pozerá na pápeža ako na orientačný bod.“ Prejav pápeža, ktorý europoslanci často prerušovali potleskom, potvrdil slová predsedu EP.

Pápež začal svoj prejav odkazom na zakladateľskú myšlienku európskeho spoločenstva: „V centre tohto ambiciózneho politického projektu bola dôvera v človeka, ani nie tak ako v občana, ani nie ako v ekonomický subjekt, ale v človeka ako v bytosť obdarenú transcendentnou dôstojnosťou.“

ĽUDSKÉ PRÁVA

Podľa Františka presadzovať dôstojnosť človeka znamená uznávať jeho neodcudziteľné práva, ktorých nemôže byť zbavený z ničej ľubovôle, tým menej kvôli ekonomickým záujmom.

V tejto súvislosti pápež varoval pred nesprávnym chápaním koncepcie ľudských práv a ich paradoxné zneužívanie: „Skutočne je tu tendencia smerom k stále širšiemu nárokovaniu si práv jednotlivcov, som v pokušení povedať ‚individualistických‘, ktorá v sebe ukrýva koncepciu ľudskej osoby oddelenej od akéhokoľvek sociálneho a antropologického kontextu, takmer ako nejakkej ‚monády‘, stále menej vnímavej na ďalšie ‚monády‘ okolo seba. S pojmom práva sa nezdá viac byť spájaný rovnako dôležitý a komplementárny pojem povinnosti, čo vedie k tomu, že sa potvrdzujú práva jednotlivca bez ohľadu na to, že každý človek je viazaný na so-

ciálny kontext, v ktorom sú jeho práva a povinnosti prepojené s právami a povinnosťami tých druhých pre dobro samotnej spoločnosti.“

Pápež preto vyzval poslancov na prepojenie osobnej dimenzie ľudských práv s dimenziou spoločného dobra. Ak totiž právo každého neharmonizuje so širším dobrom, skôr-neskôr sa stáva zdrojom konfliktov a násillia.

OSAMELOSŤ

Značnú časť prejavu venoval pápež dôstojnosti človeka: „Hovoriť o transcendentnej dôstojnosti človeka znamená apelovať na jeho prirodzenosť, na jeho vrodennú schopnosť rozlíšiť dobro od zla, na ten ‚kompas‘ vpísaný do našich sŕdc, ktorý Boh vtlačil do stvoreného vesmíru. To predovšetkým znamená hľadiť na človeka nie ako na absolútne, ale ako na bytosť vzťahov.“

Hneď po týchto slovách pápež stanovil „európsku“ chorobu: „Jednou z chorôb, ktoré sa mi zdajú byť dnes najviac rozšírené v Európe, je osamelosť, vlastná tomu, kto je pozbavený vzťahov. Vidieť ju osobitne u seniorov, často ponechaných na svoj osud, ako aj u mladých bez oporných bodov a vyhliadok do budúcnosti. Vidieť ju v mnohých chudobných, ktorí obývajú naše mestá. Vidieť ju v zmätených očiach migrantov, ktorí sem prišli hľadať lepšiu budúcnosť.“

Ako ďalej pápež uviedol, túto samotou vyostreujú ekonomická kríza a nedôvera ľudí v inštitúcie. Podľa neho by Európa mala byť otvorená duchovnému rozmeru života, inak riskuje, že

stratí svoju dušu. Práve návrat k pôvodným hodnotám môže byť liekom na obecné rozšírený dojem „únavy a zostarnutia, Európy starenej, už viac nie plodnej a agilnej“. „Preto sa zdá, akoby veľké ideály, ktoré oživovali Európu, stratili atraktívnu silu, v prospech byrokratickej technokracie jej inštitúcií,“ dodal pápež.

DÔSTOJNOSŤ ČLOVEKA

K stúpajúcej „osamelosti človeka“ sa podľa pápeža „pripájajú niektoré životné štýly, trochu egoistické, charakterizované blahobyťou, ktorý je už neudržateľný a často ľahostajný vo vzťahu k okolitému svetu, najmä k najchudobnejším“. S ľútosťou skonštatoval „prevahu otázok technických a ekonomických v centre politickej diskusie, na úkor autentickú antropologickú orientáciu“.

A práve preto človek čelí riziku, že bude zredukovaný „na súčiastku v mechanizme, ktorý bude s ním zaobchádzať rovnako ako so spotrebným tovarom na použitie, tak ako to, žiaľ, často pozorujeme, že keď život nespĺňa funkciu pre tento mechanizmus, bude vyhodnený bez prílišných výčitiek, ako v prípade chorých, chorých v terminálnom štádiu, opustených starcov bez opateru alebo detí zabitých pred narodením“.

Podľa pápeža tento „veľký omyl“ nastáva, keď „prevažuje absolutizácia techniky, ktorá vyúsťuje do konfúzie cieľov a prostriedkov“. „Je to neodvratný výsledok kultúry vyradzovania a bezbrehého konzumu.“

Potvrdzovať však ľudskú dôstojnosť znamená „uznať drahocnosť ľudské-

ho života, ktorý je nám darovaný zadarmo, a preto nesmie byť predmetom výmeny alebo predaja.“ Vzápätí apeloval na europoslancov: „Ste povolani k veľkému poslaniu, hoci by aj mohlo vyzerať márne: ujímať sa krehkosti, krehkosti národov a ľudí. Ujímať sa krehkosti znamená silu a nežnosť, znamená to zápas a plodnosť uprostred funkcionalistického a súkromníckeho modelu, ktorý neúprosne privádza ku ‚kultúre skartovania‘. Ujať sa krehkosti ľudí a národov znamená chrániť pamäť a nádej, znamená vziať na seba bremeno prítomnosti v jej najkrajnejšej a stiesňujúcej situácii.“

LIEČBA

Pápež však nielen diagnostikoval, ale aj navrhol liečbu. Položil si otázku, ako sa dá obnoviť nádej vo veľký ideál jednotnej a mierumilovnej, tvorivej a podnikavej Európy, ktorá rešpektuje práva a uvedomuje si vlastné povinnosti.

V odpovedi na otázku sa odvolal na Aténsku školu, jednu z najslávnejších Raffaelových vatikánskych fresiek. V jej strede sú Platón a Aristoteles. Prvý prstom ukazuje hore, smerom k svetu ideí, „môžeme povedať k nebu“, druhý ňaťahuje ruku dopredu, k pozorovateľovi, smerom k zemi, ku konkrétnej realite. „Je to obraz, ktorý dobre vystihuje Európu a jej históriu, napísanú pokračujúcim stretnutím medzi nebom a zemou, kde nebo naznačuje otvorenie sa transcendentnu, Bohu, ktoré od nepamäti charakterizovalo európskeho človeka, a zem predstavuje jeho praktickú a konkrétnu schopnosť konfrontovať sa so situáciami a problémami,“ povedal pápež.

Podľa neho budúcnosť Európy závisí práve „od znovuoobjavenia tejto zásadnej a neoddeliteľnej spätosti medzi týmito dvoma prvkami“: „Európa, ktorá nie je viac schopná otvoriť sa transcendentnému rozmeru života, je Európa, ktorá riskuje, že pomaly stratí vlastnú dušu a aj ‚ducha humanizmu‘, ktorého jednako miluje a bráni.“

KREŠŤANSTVO OBOHACUJE

Pre pápeža je zásadné nielen dedičstvo, ktoré kresťanstvo v minulosti zanechalo pre sociokultúrnu formáciu kontinentu, ale „predovšetkým podiel, ktorým chce prispieť dnes a v budúcnosti k jej rastu“. Upozornil poslancov, že „tento prínos nepredstavuje ohrozenie pre laickosť štátov a pre nezávislosť inštitúcií únie, ale obohatenie“: „Ukazujú nám to ideály, ktoré ju utvárali od začiatku, ideály mieru, subsidiarity, vzájomnej solidarity, humanizmu zalo-

Snímka: ees

ženého na rešpektovaní dôstojnosti osoby.“

Pápež prízvukoval, že ak si Európa bude chrániť svoje náboženské korene a dokáže vyťažiť z ich bohatstva a potenciálu, bude „ľahšie imúnna voči mnohým extrémizmom, ktoré sa šíria v súčasnom svete, a to aj pre veľké prázdno ideálov, ktorého sme svedkami na takzvanom Západe, pretože práve zabudnutie na Boha, a nie jeho oslava, je tým, čo plodí násilie“.

VÝZNAM RODINY

Poslednú časť príhovoru venoval pápež rodine a vzdelávaniu: „Dať nádej Európe neznamená len uznať ústredné postavenie ľudskej osoby, ale tiež zahrňa podporovanie jej talentov. Ide teda o investovanie do nej, a do priestorov, kde sa jej talenty rozvíjajú a prinášajú ovocie. Prvou oblasťou je oblasť výchovy, počnúc rodinou, základnou a cennou bunkou každej spoločnosti.“

Podľa Františka len „rodina jednotná, plodná a nerozlučiteľná prináša so sebou základné prvky na to, aby sme dali nádej budúcnosti“. Bez tohto pevného základu bude výsledkom stavanie na piesku, so závažnými sociálnymi dôsledkami. „Na druhej strane, zdôraznenie významu rodiny nielen pomáha dať perspektívy a nádej novým generáciám, ale aj mnohým starším ľuďom, často núteným žiť v podmienkach osamelosti a opustenosti, pretože už niet viac tepla rodinného krbu, schopného ich spravidla a podporovať,“ varoval pápež.

Europoslancov vyzval na investovanie do vzdelania a výskumu. Upozornil však, že „vzdelávanie nemôže byť obmedzené na poskytovanie množstva technických znalostí, ale malo by uprednostňovať komplexnejší proces rastu ľudskej osoby v plnom rozsahu“.

Svätý Otec vyzdvihol ekologické aktivity, no zároveň upozornil, že „rešpektovať životné prostredie však nezname-

ná obmedziť sa iba na to, aby sa zabránilo jeho znetvoreniu, ale tiež používať ho pre dobro“. „Okrem toho, rešpektovať prírodu nám pripomína, že človek sám je jej základnou súčasťou. Popri ekológii životného prostredia potrebujeme preto ekológiu človeka, tvorenú rešpektom voči osobe,“ dodal František.

EURÓPA VIERY

Svätý Otec neobišiel ani tému migrácie: „Nemožno tolerovať, aby sa Stredozemné more stalo veľkým cintorinom!“ Podľa neho Európa bude schopná riešiť problémy spojené s prisťahovalectvom, ak „bude schopná predložiť jasne svoju kultúrnu identitu a implementovať vhodné právne predpisy“.

Upozornil, že sa má robiť taká politika, ktorá pomôže krajinám pôvodu migrantov v sociálno-politickom rozvoji a v prekonaní vnútorných konfliktov, čo je hlavnou príčinou tohto javu, namiesto politik zameraných na interese, ktoré rozmnožujú a živí tieto konflikty. „Je nevyhnutné reagovať na príčiny a nie iba na dôsledky,“ povedal pápež.

Na záver svojho príhovoru sa Svätý Otec opäť obrátil na europoslancov: „Vážení europoslanci, dozrel čas na spoločné budovanie Európy, ktorá sa krúti nie okolo hospodárstva, ale okolo posvätnosti ľudskej osoby, nedotknuteľných hodnôt. Dozrel čas zanechať predstavu Európy prestrašenej a zahľadenej do seba a stimulovať a rozvíjať Európu protagonistku, nositeľku vedy, umenia, hudby, ľudských hodnôt a tiež viery. Európu, ktorá kontemplanuje alebo a sleduje ideály. Európu, ktorá kontemplanuje alebo a ide za ideálmi. Európu, ktorá hľadá na človeka, bráni ho a stará sa oň. Európu, ktorá kráča po zemi istá a pevná, vzácný vzťahový bod pre celé ľudstvo!“

-pad-

Križiacke výpravy nepriatelia Cirkvi prekrútili do podoby imperialistickej vojny

Pod znamením kríža

Je 27. november 1095 a pápež Urban II. na zasadnutí vo francúzskom Clermonte prednáša svoju plamenistú reč: „Bezbožný ľud Saracénov už dlhý čas kruto utláča sväté miesta, po ktorých kráčali nohy Pánove a drží veriacich v otroctve a porobe. Ľud, ktorý si ctí pravého Boha, je ponížený. Ozbrojte sa Božou horlivosťou, milovaní bratia, opášte si meče, vyzbrojte sa, buďte synmi Mocného!“ Tieto slová odštartovali križiacke výpravy.

Križiacke výpravy predstavujú zvláštnu kapitolu cirkevných dejín. Aby sme ju mohli pochopiť, musíme sa vžiť do myslenia stredovekého človeka, ktorý mal úprimnú lásku k Spasiteľovi. Náboženstvo zohrávalo v jeho živote prvoradú úlohu.

Prejavom zbožnosti boli aj púte na sväté miesta, čo boli obyčajne mestá, kde pôsobil nejaký svätec. Tieto miesta mali určitú hierarchiu a najvyššie postavenie mal Jeruzalem. Púť do tohto mesta v očiach stredovekého človeka prinášala v deň posledného súdu obrovské zásluhy. Každý túžil aspoň raz v živote navštíviť miesta, kde Ježiš Kristus žil, kázal, uzdravoval, bol ukrižovaný a vstal z mŕtvych.

ZAČIATOK

Dobytie Jeruzalema moslimskými vojskami kalifa Umara II., ktorí v roku 638 zvíťazili nad byzantskými vojskami, znamenalo pre kresťanov obrovský šok. Moslimovia sa však voči kresťanským pútnikom zachovávali zhovievavo a pútnikom nerobili problémy.

Tento pokojný stav sa skončil v roku 1071, keď kočovné kmene Turkov, ktoré prijali islam, porazili Byzantíncov. Cesta do Jeruzalema bola uzavretá, navyše, Turci zďaleka neboli tolerantní voči iným náboženstvám a kresťanom

prechod cez svoje územie nepovolili.

Pre kresťanských pútnikov nastali zlé časy. Turci ich prepadávali, v lepšom prípade predali do otroctva, v horšom ich týrali a vraždili. Preto sa pápež Gregor VII. zaoberal myšlienkou vyhlásiť vojnu tureckému sultánovi, ale tá stroskotala. Myšlienka ozbrojenej ochrany pútnikov vo Svätej Zemi ožila znova koncom 11. stor., keď sa byzantský cisár obrátil na pápeža Urbana II. o pomoc, pretože jeho ríša najviac trpela nájazdmi výbojných Turkov.

Po prejave pápeža Urbana II. v Clermonte poprední predstavitelia šľachticov a rytierov a prisľúbili svoju účasť. Nadšenci si poprišívali na plášte kríže z červenej látky a prevzali na seba svätú povinnosť zúčastniť sa na križiackej výprave. Rok na to, v roku 1096, sa začala prvá z výprav, ktorá mala za cieľ získať vládu nad Jeruzalemom a Svätou zemou. Zúčastnilo sa jej okolo 100-tisíc križiakov. Dňa 7. júna 1099, sa začalo obliehanie Jeruzalemu a 15. júla 1099 križiáci dobyli mesto.

Stojí za zmienku, že žiadna ďalšia križiacka výprava, a bolo ich dosť, s výnimkou prvej nebola úspešná

PREKRÚCANIE

O križiackych výpravách sa toho popísalo veľa, zväčša však, žiaľ, nepravdivo, s cieľom obviňovať Cirkev z agresie a brutality.

Podľa historikov sa však vďaka križiackym výpravám spomalila expanzia islamu do Európy. „No rozhodne sa nezastavila,“ upozorňuje americký expert na križiacke výpravy profesor Thomas Madden. Moslimské impéria sa naďalej rozširovali do kresťanských území, podmanili si Balkán, veľkú časť východnej

Európy, a dokonca aj najväčšie kresťanské mesto Carihrad.

Treba si totiž uvedomiť, že v stredoveku, v skutočnosti až do 16. storočia, bol islam supervelmocou západného sveta. Moslimská civilizácia bola bohatá, vysoko kultivovaná a nesmierne mocná. Kresťanský Západ bol v porovnaní s islamským impériom zaostalý a relatívne slabý. Z moslimskej perspektívy nestáli križiacke výpravy ani za zmienku. „Keby ste sa v 18. storočí spýtali bežného moslima, nič by o nich nevedel,“ vysvetľuje T. Madden.

No keď v 19. storočí začali Európania dobývať a kolonizovať krajiny Blízkeho a Stredného východu, mnoho historikov, najmä francúzskych rojalistov či nacionalistov, začalo písať o križiackych výpravách ako o prvom pokuse priniesť zaostalému moslimskému svetu plody západnej civilizácie. „Inými slovami, križiacke výpravy pretvorili do podoby imperialistických vojen,“ konštatuje T. Madden. Podľa takéhoto pohľadu sa začal učiť dejepis v školách a nová interpretácia sa čoskoro akceptovala všade.

Keď sa v 20. storočí západný imperializmus zdiskreditoval, arabskí nacionalisti a islamisti sa chopili koloniálnej konštrukcie križiackych výprav a odvtedy vyhlasujú, že Západ je zodpovedný za ich strasti, pretože už od križiackych výprav na moslimský svet stále dotiera.

Hovorí sa, že ľudia na Blízkom či Strednom východe majú dlhú pamäť. „To je pravda. Ale v prípade križiackych výprav majú pamäť obnovenú: pamätajú si to, čo vyfabrikovali ich dobyvatelia,“ uzatvára T. Madden

PAVOL PRIKRYL
(Snímky: wiki)

Americký historik T. Madden na základe historických faktov vyvracia mýty o križiakoch

Falošné mýty

Križiacke výpravy sú stále predmetom historických výskumov, horlivých debát. S križiakmi sa spájali rôzne legendy a mýty. Sú ale pravdivé?

Profesor Thomas F. Madden je významný americký historik, ktorý je odborník na križiacke výpravy a križiakov. Po teroristickom útoku na WTC 11. septembra 2001 sa často objavoval v médiách, kde diskutoval o vzťahu medzi islamom a kresťanstvom. Porovnával džihád a križiacke výpravy.

Ako odborník sa zaoberal aj rôznymi mýtmi ohľadom križiackych výprav, ktoré nepriatelia Cirkvi veľmi radi vytvárajú a podsúvajú ich ako historické fakty. T. Madden však tieto mýty práve na základe historických faktov vyvracia.

1. MÝTUS

Križiacke výpravy neboli vyprovokované moslimským svetom.

Profesor túto tézu rezolútne odmieta: „To je úplne nesprávne, je to holý nezmysel.“ Zdôvodňuje to tým, že od Mohamedových čias sa moslimovia usilovali dobyť, a aj dobýjali, kresťanský svet. Po niekoľkých storočiach výbojov dobyli moslimské vojská celú severnú Afriku, Blízky východ i Malú Áziu a ešte prevažnú časť Španielska. Inými slovami: do konca 11. storočia si moslimskí bojovníci podmanili tretinu kresťanského sveta. Obsadili Palestínu, vlasť Ježiša Krista, Egypt, centrum kresťanského mníšstva, Malú Áziu, kde svätý apoštol Pavol zakladal prvé

kresťanské obce. „Toto všetko nebola periféria kresťanského sveta, to bolo jeho jadro,“ vysvetľuje T. Madden.

Rast moslimského impéria sa však nezastavil. Rozširovalo sa smerom na západ od Carihradu, ktorý expanzia nakoľko obišla, a preniklo do Európy. „Čo sa týka nevyprovokovanej agresie, celá bola na moslimskej strane. V istom okamihu mal už kresťanský svet na výber len brániť sa, alebo podľahnúť islamským výbojom,“ obhajuje profesor Madden.

2. MÝTUS

Križiaci nosili kríž na hrudi iba ako kamufláž boja za Boha; išlo im o bohatstvo.

Americký historik nesúhlasí s týmto tvrdením. Pôvod tohto mýtu vidí v tvrdeniach niektorých historikov, podľa ktorých rast vtedajšej európskej populácie mal viesť ku kríze prívleku množstva urodzených „druhých synov“, t.j. druhorodených, ktorí boli vycvičení do boja, ale už nezostala na nich pôda, ktorú by mohli zdediť. A tak sa začalo tvrdiť, že križiacke výpravy fungovali ako akýsi bezpečnostný ventil: druhorodení odchádzali bojovať mimo Európy, aby tam získali pôdu na niečí úkor.

„Moderný výskum úplne potrel tento mýtus,“ hovorí T. Madden. Podľa neho

potvrdzuje skutočný dôvod vzniku výprav: pre križiakov bola výprava bojom za Boha a Kristovo učenie. „Navyše, dnes už vieme, že to boli, naopak, prvorodení, ktorí odpovedali na pápežovu výzvu ako v roku 1095, tak aj neskôr,“ dodáva historik.

T. Madden ešte upozorňuje na dôležitú vec: „Vydať sa na križiacku výpravu bolo finančne veľmi náročné. Páni boli nútení predať alebo dať ako záloh svoju pôdu, aby zhromaždili dostatočné financie. Navyše, keďže im išlo o Božiu vec, väčšina z nich nemala záujem o nejaké zámorské kráľovstvá. Stredoveký križiak rovnako ako súčasný vojak bol hrdý na to, že plní svoju povinnosť, ale túžil sa vrátiť domov.“

Tieto slová potvrdzuje fakt, že keď v roku 1099 križiaci dobyli Jeruzalem, ostala ich tam iba hŕstka, aby konsolidovala a spravovala dané územie.

Aj keď niektorí križiaci snívajú o veľkom bohatstve na východe, veľkej väčšine z nich sa nevrátila ani časť majetku, ktorý museli predať, aby sa mohli vydať na výpravu.

Profesor Madden to zhŕňa: „Peniaze ani pôda neboli to, kvôli čomu odchádzali križiaci na výpravu. Išli si predovšetkým zaslúžiť spásu, pretože verili, že ak pomôžu kresťanom na Východe, ukládajú si poklady tam, kde ich mole ani hrdza nemôžu zničiť. Brali veľmi vážne Kristovo napomenutie, že kto na seba neberie svoj kríž, nie je Krista hoden.“

3. MÝTUS

Pri dobytí Jeruzalema v roku 1099 zomrelo neobyčajne veľa mužov, žien a detí a krv tiekla potokmi.

„Toto je obľúbený obraz, ktorý má ukázať zlú povahu križiakov,“ vysvetľuje T. Madden. Objektívne však nepopiera, že v Jeruzaleme prišlo o život veľké množstvo nevinných. Zároveň sa však pýta: „Možno to znie brutálne, ale nemá právo križiak opýtať sa súčasného vojaka, či pri použití dnešných zbraní nezomrelo a nezomiera oveľa viac detí a žien?“

Zabíjanie v stredoveku je podľa Maddena však nutné chápať v historickom kontexte: „Vo všetkých pred-moder-
ných európskych a ázijských civilizá-
»»

Predplaťte si

VOX

na rok 2015

ciach bolo prijatým a uznávaným morálnym štandardom, že mesto, ktoré sa odmietalo vzdať a bolo napokon dobyté, patrilo víťazom. To sa týkalo nielen budov, tovaru, zbožia, ale aj ľudí. Preto muselo každé mesto či pevnosť starostlivo zvažovať, či protivníkovi odolá, alebo je lepšie rokovať o podmienkach kapitulácie. Sú dôkazy, že mestá, ktoré sa križiakom vzdali dobrovoľne, ostali im majetky, nikto ich neobťažoval a mohli slobodne vykonávať svoje bohoslužby. V prípade Jeruzalema sa obyvatelia mesta bránili až do poslednej chvíle. Spoliehali sa na pevné hradby a posilu z Egypta. Keďže sa nevzdali, mnohí zomreli, no mnohým križiaci ušetrili život.“

Čo sa týka „potokov krvi“ T. Madden tvrdí, že „nijaký historik ich nemôže chápať inak než ako literárnu konvenciu“. Čisto racionálne vysvetľuje: „Jeruzalem bol veľké mesto. Na množstvo krvi, ktoré by stačilo pokryť jeho ulice súvislou trojpalcovou vrstvou, ako tvrdia niektorí historici, by bolo treba oveľa viac ľudí, ako ich žilo v celej zemi, nieto v samotnom meste.“

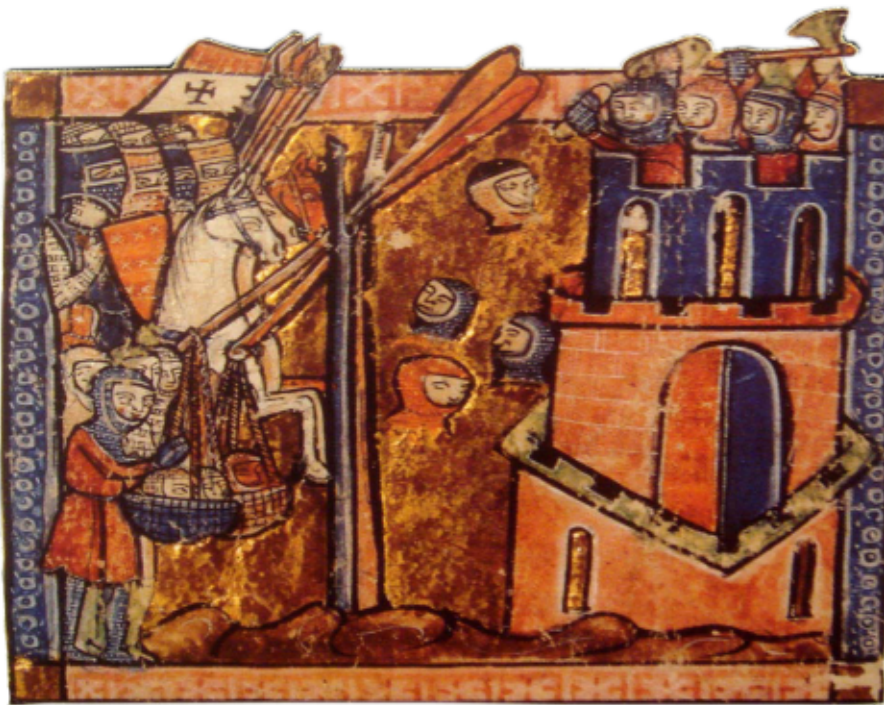
4. MÝTUS

Križiacke výpravy predstavovali koloniálnu politiku.

Aj toto tvrdenie považuje profesor Madden za vymyslené a neudržateľné: „Treba si uvedomiť, že Západ nepredstavoval pre Blízky východ mocnú, nadradenú kultúru, ktorá vojensky vpadla do primitívnej či zaostalej oblasti. Naopak, moslimský Východ bol mocný, bohatý a blahobytný. Voči nemu bola Európa tretím svetom.“

Americký historik navyše upozorňuje na dôležitý a neodškriepiteľný fakt: „Križiacke štáty založené po prvej výprave neboli novými osadami katolíkov v moslimskom svete. Kresťania tieto územia nekolonizovali ako Briti Severnú Ameriku.“ Podľa neho nebola na týchto územiach katolícka prítomnosť nikdy veľká: „Pohybovala sa pod desať percent obyvateľstva.“

Preto americký profesor tvrdí, že križiacke štáty „neboli kolóniami v zmysle plantáží, či dokonca faktórií, ako neskôr India“. V dnešnej terminológii by sme povedali, že to boli zahraničné vojenské základne, takže mali nie ekonomický, ale vojenský význam. „Hlavným poslaním križiackych štátov bolo obháňovať posvätné miesta v Svätej zemi, najmä Jeruzalem, a vytvárať bezpečné prostredie pre kresťanských pútnikov“, prizvukuje T. Madden.

Obliehanie Nikáie, stredoveká iluminácia

Podľa amerického historika ani z politicko-ekonomického hľadiska neexistovala nijaká materská európska krajina, s ktorou by mali križiacke štáty hospodárske väzby. „Európa z nich nemala nijaký hospodársky prospech. Naopak, náklady na udržiavanie Latinského Východu odčerpávali nemalú časť európskych zdrojov,“ vysvetľuje americký profesor.

5. MÝTUS

Križiaci organizovali výpravy aj proti Židom.

Profesor Madden tvrdí to, čo je naozaj ľahko dokázateľné: „Nijaký pápež nevyhlásil križiacku výpravu proti Židom.“ Pápež Urban II. i jeho nasledovníci akékoľvek útoky na Židov dôrazne odsudzovali.

Šíritelia tohto mýtu vychádzajú najmä z udalosti počas druhej križiackej výpravy. Vtedy za križiakmi išla početná skupina doslova spodiny a na Porýni lúpila a zabíjala Židov, čiastočne z čirej chamtivosti, čiastočne na základe nesprávneho presvedčenia, že Židia sú legitímny vojnový terč, pretože ukrižovali Krista. Je dôležité povedať, že miestni biskupi, kňazi aj laici sa usilovali Židov obháňovať, hoci nie vždy s úspechom. „Túto skupinu zastavil až Bernard z Clairvaux,“ dodáva T. Madden.

Historik priznáva, že „išlo o poľutovaniahodný čin, ktorý bol ale vedľajším faktorom. Moderná doba ponúka niekoľko príkladov, keď vojaci zabíjajú alebo zmasakrujú skupinu nevinných. Aj americkí vojaci v zámoru sa počas druhej svetovej vojny dopustili zloči-

nov, ale na základe toho nebude predsa nikto tvrdiť, že zámerom Spojencov bolo páchať zločiny,“ uzatvára Thomas Madden.

ZASTAVENÁ ISLAMIZÁCIA

Hoci profesor Madden upozorňuje aj na ďalšie mýty, no jedným dychom dodáva, že tie skôr kolujú v odborných kruhoch a minimálne sa vyťahujú ako proticirkevné „tromfy“. Všetkých nepravítkov Cirkvi, ktorí jej nevedia „odpustiť“ križiacke výpravy, však upozorňuje na jednu dôležitú vec: „Som presvedčený, že je férovo povedať, že križiacke výpravy zdržali postup moslimských impérií, zvlášť Otomanského, smerom do Európy dosť dlho na to, aby sa Európania mohli účinne brániť. Nepochybujem o tom, že keby neboli križiacke výpravy, západná Európa by sa bola ocitla v moci moslimov rovnako ako juhovýchodná.“

Inými slovami: Aj keď Západ po poslednej križiackej výprave stratil politickú kontrolu nielen nad Svätou zemou, ale aj nad Blízkym východom, úsilie kresťanov v 11. až 13. storočí zastavilo výpady moslimov na Európu a tým sa zabránilo tomu, aby sa európsky kontinent stal v stredoveku moslimský.

Aj keď nepriatelia Cirkvi a nekritickí kritici križiackych výprav dookola argumentujú, že vďaka moslimom sa do Európy dostali rôzne vymoženosti, ktoré využívame dodnes, napríklad zvyk umývať si ruky pred jedlom, o zablokovani islamizácie Európy však akosi (ne)taktne mlčia...

Spracovala –BoPi-
(Ilustrácia: Kaye Miller-Dewing: Križiaci)

Františkán Rudolf Dilong opísal účasť sv. Františka z Assisi na Piatej križiackej výprave

Mierotvorca

Piatu križiacku výpravu vyhlásil v roku 1213 pápež Inocent III. a trvala od roku 1217 do roku 1221. Jej cieľom bolo zaútočiť na Egypt, mocenské centrum dynastie Ajjúbovcov, a oslobodiť nimi obsadenú Svätú zem a Jeruzalem. V auguste alebo septembri 1218 prišiel do križiackeho tábora sv. František z Assisi. O jeho účasti na výprave písal na základe historických zápiskov aj slovenský františkán, básnik RUDOLF DILONG. Uverejňujeme jeho poetické videnie pôsobenia sv. Františka Assiského v boji o Svätú zem.

Svätí nikdy sa neuspokojujú s výsledkami, ktorých sa dopracujú. Čím väčšiu lásku majú k Pánu Bohu, tým mizernejším im pripadá ich život, tým viac sa usilujú odovzdať seba úplne Pánu Bohu.

Františkovi aj to veľa, čo konal, videlo sa málo. Chcel viac, chcel vyliť svoju krv za Krista, túžil po mučeníckej palme.

TÚŽBA PO MUČENÍCTVE

Keď telo aj zomrie, svätí majú viac v sebe toho, čo chce večne žiť. Preto sa neboja smrti. Majú väčšiu túžbu po Bohu, ako si vieme predstaviť. Cnie sa im tu, lebo im bolo povedané: Nikto nemá väčšej lásky, ako kto položí život za priateľov.

Ó, až tak veľa chce mučeník, že život položí za toho, koho chce pre nebo zachrániť. Nech je to mohamedán, on mu je priateľom.

Prečo by mal niekto chcieť málo lásky, keď môže chcieť veľa lásky! Svätí chcú vždy žiť nie pre to málo, ale pre to veľké. Čože má už cenu pre mučeníka, keď ide s radosťou v ústrety Pánu Bohu! Čím skôr chce ta prísť, to je pre neho najcennejšie, kým ešte žije.

Tak sa to dedí od apoštolov, ako im to povedal Kristus: Radujte sa, že môžete trpieť a nájsť život svoj, keď ho stratíte pre mňa!

Od chvíle veľkého mučeníctva na kríži každý kresťan vie, že Golgota je slnkom, ktorým sme všetci pokrstení. Čiže aj prirodzený život, život utrpenia a bolesti, je pre kresťana neustálym pribíťím na kríž. To je uchvacujúca obeta, vždy sme Kristovými.

František mal plnú dušu tohto opojenia, preto sa pobral tam, kde dúfal, že ho čaká takáto veľkosvätá chvíľa obety.

PIATA VÝPRAVA

Štvrtý lateránsky snem r. 1215 rozhodol, aby sa podnikla križiacka výprava na Východ, na oslobodenie Svätej zeme, ktorá vtedy padla pod moc mohamedánov.

Pápeži Inocent III. a po ňom Honor III. sami hlásali potrebu križiackej vojny a povzbudzovali európske národy, aby poslali vojská na znovudobytie zeme, ktorú Kristus posvätil svojím životom.

Roku 1217 zišlo sa na Sicílii 400-tisíc križiakov z celej Európy pod hlavným velením Jána z Brienne. Toto vojsko šťastne sa vylodilo v Egypte a udrlo na mesto Damiettu, ale Turci sa tu húževnato držali.

Zdalo sa, že križiaci budú mať úspech, no vznikli medzi nimi nedorozumenia. Rytieri a obecné vojsko sa vzájomne obviňovali zo zbabelosti a zo všelijakých nečností, a tak vlastne oslabili svoju morálnu silu.

FRANTIŠKOV PRÍCHOD

Do takých neutešených pomerov prišiel na Stredný východ František v sprievode svojich bratov. Neúspech križiakov ho veľmi zarmútil a rozhodol sa ísť sám medzi mohamedánov hlásať Krista.

Pápežský legát v tábore križiakov odhovárал Františka od tohto úmyslu, lebo bol presvedčený, že mohamedánski vojaci ho zabijú, aj preto, lebo za hlavu každého kresťana bola vypísaná vysoká odmena.

František sa dal do vrúcnej modlitby. To bol počiatok. To ostatné, čo sa stane, dal do rúk Pána Boha.

To mali robiť i križiacke vojská, ktoré sa pokrstili po svätom kríži Kristovom a dali si meno *Križiaci*. Pravda, znamenie „v tom znaku zvíťazíš“ nedostalo sa im až tak do srdca, ako kedysi Konštantínovi Veľkému.

František nešiel mečom dobývať svet, ale láskou. Nepotreboval smelosť a odvahu, mal pokorné, všetkých milujúce srdce.

Do svojej duše videl tak, ako mu ju sám Pán Boh otváral. Takých duší je plné nebo, z takého vojska Božieho bol i František.

PRED SULTÁNOM

Znie to ako rozprávka. Ale stalo sa to presne tak, ako nám to zanechali Františkovi životopisci.

Assiský žobráčik pobral sa z tábora križiakov do tábora mohamedánskeho vojska, obrnený modlitbou a krotkosťou Božieho vojaka.

Len čo prešiel k mohamedánom, chytili ho, zahrnuli nadávkami a chceli ho hneď zabiť, aby dostali odmenu za jeho hlavu.

Tu František rázne sa postavil pred nich a žiadal, aby bol predvedený pred sultána. Vojaci vyhovel jeho žiadosti a priviedli ho, ako špehúna, k sultánovi Meledinovi.

Sultán, keď videl dvoch žobrákov, Františka a brata Ilumináta, ktorý ho sprevádzal, milo sa usmial a pýtal sa ich, či prišli, aby prestúpili na mohamedánstvo, alebo či prinášajú nejaký odkaz od kresťanského vojska.

Odpovedali, že prišli sem preto, aby hlásali učenie Kristovo, ktoré je učením lásky, pokoja a dobrodenia Božieho.

Sultán súhlasil, ale pripomenul, že to sa môže stať len v prítomnosti jeho mohamedánskych kňazov.

František vtedy navrhol sultánovi, aby dal zapáliť vatry a aby jeho pohanskí kňazi vstúpili do ohňa vo chvíli, keď i on vstúpi, za svoju vieru.

Sultán mu odpovedal: Z mojich kňazov nikto nebude mať odvahy vstúpiť do ohňa za svoju vieru.

Keď prišli mohamedánski kňazi a sultán ich oboznámil s tým, prečo si ich dal predvolať, všetci vyhlásili, že oni kresťana nebudú počúvať a že Mohamedov zákon neopustia. Ba žiadali, aby dal sultán popraviť Františka pre bezočivosť.

NÁVRAT

Sultán potom ostal s Františkom sám, rád ho počúval a prosil ho, aby mu celé učenie Kristovo vysvetlil.

Ba tak blahosklonný bol k Františkovi, že mu ponúkol i tú možnosť, aby ostal u neho natrvalo. Áno, ostal by, ale žiadal, aby sultán prijal učenie Kristovo.

Sultán však svojím chovaním a svojou priazňou k Františkovi pobúril pro-

ti sebe svojich blízkych radcov, ktorí sa naozaj začali báť, že zanevrie na učenie Mohamedovo.

Vtedy už sultán musel poslať Františka nazad do tábora kresťanov. Pri rozlúčke chcel ho obdať cennými darmi, ale František ich neprijal, čo sultána veľmi udivilo.

Žobráčik prišiel nazad chudobný, ako aj odišiel. Pobudol ešte nejaký čas u križiakov, kým nedobyli mesto Damiettu.

Keď padlo toto opevnené mesto do rúk križiakov, František s hrôzou pozeral, čo sa tam robilo. Na uliciach ležali kopy mŕtvov, z horiacich domov ozývalo sa zúfale volanie o pomoc, František nemohol krotiť rozzúrené

vojsko. Vtedy so žiaľom v srdci opustil Egypt a vrátil sa do Sýrie.

Tak sa v mene Božom rozlúčil s krajinou, kde mu kynula možnosť mučeníckej koruny. A nesplnila sa mu túžba vyliť krv za Krista.

SVÄTÁ ZEM V OPATERE FRANTIŠKÁNOV

Ale i keď Františkovi osobne sa nedostalo tej cti prísť k mučeníckej palme, mnohí z jeho synov na Východe medzi mohamedánmi našli neskôr mučenícku smrť, tú milosť, ktorú tam hľadal František.

Stačí len spomenúť, že v rokoch 1244 a 1368 takmer všetci synovia sv. Františka vo Svätej zemi boli povraždení.

Od príchodu Františka na Stredný východ až do našich čias je v opatere františkánov táto zem, kde bola vyliata najsvätejšia krv Kristova.

Rozostreté ruky Kristove udržia nás všetkých na kríži; všetkých tých, ktorým bola daná milosť preliatia krvi, aj tých, čo žili a žijú v tichom mučeníctve, v odovzdanosti, v trvalej obete lásky k Bohu a blížnemu.

Z knihy Rudolf Dilong: *Svätec z Assisi*
(Ilustrácie: Giotto, Robert Lentz, OFM)

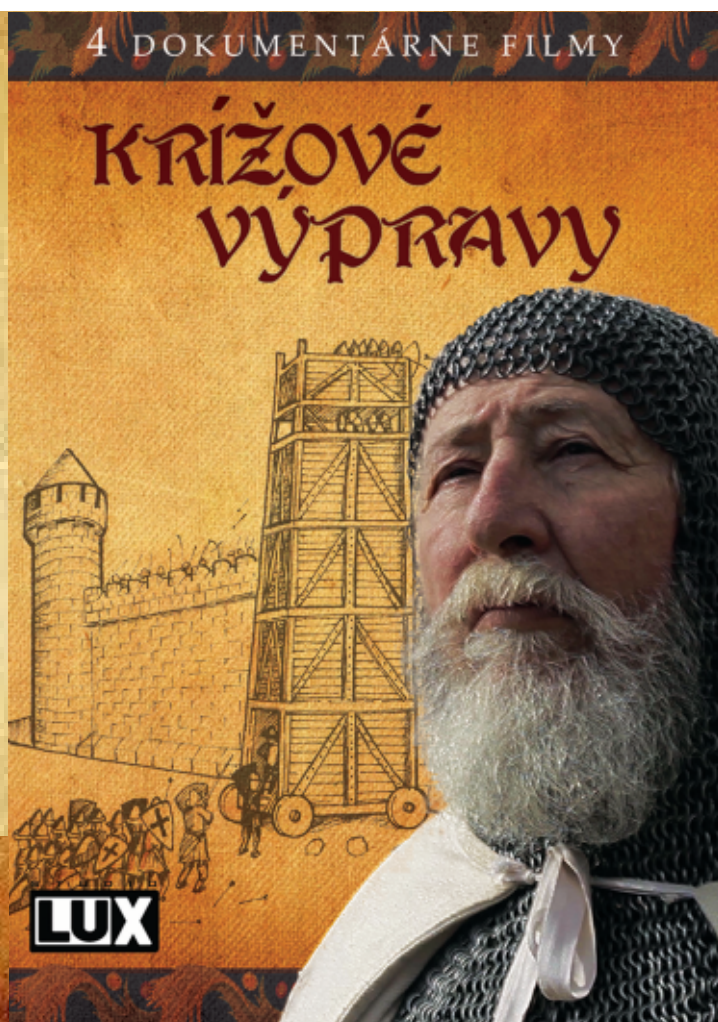
Krížové výpravy

Štvordielna dokumentárna dráma, ktorá sa nakrúcala v siedmich krajinách s renomovanými historikmi, objasňuje skutočné príčiny a motivácie križiackeho hnutia. Nepokrýva len obdobie výprav do Svätej zeme, ale aj boj za oslobodenie Pyrenejského polostrova od moslimskej nadvlády, ako aj obranu Európy pred expanziou Osmanskej ríše.

Krížové výpravy (4-dielna dokudráma) v sieti kresťanských kníhkupectiev

cena: 5,79 € (poštovné a balné + 2,6 €)

objednávky: štúdio LUX, P.O. BOX 87, Kapitulská 16, 81499 Bratislava, www.lux.sk, vydavatelstvo@lux.sk, tel: 02/60 20 27 20

Križové výpravy je dokument, ktorý by sa mal povinne premietat' na hodinách dejepisu

Dokument pravdy

Oblúbenosť dokumentárnych filmov rastie. Svedčí o tom aj množstvo televíznych staníc, ktoré ich vysielajú. Program týchto staníc môže v blízkej budúcnosti obohatiť nedávno dokončený dokument *Križové výpravy*.

Nedá sa povedať, že by televízne stanice neodvysielali dosť dokumentov o križiackych výpravách. Niektoré boli slabšie, niektoré sa mohli pochváliť úžasným spracovaním, no našli sa aj také, ktorých pozeranie bolo vyloženou stratou času. Takmer všetky filmy však mali jedno spoločné – ich cieľom bolo vykresliť križiacke výpravy ako krvilačnú a ziskuchtivú agresiu pod taktovkou Katolíckej cirkvi.

Nedávno bol dokončený štvordielny dokument *Križové výpravy*. Je to dokumentárna dráma, ktorá vznikla v spolupráci slovenského štúdia LUX communication a americkej katolíckej televízie EWTN. Cieľom dokumentu je poskytnúť pohľad na križiacke hnutie, ktoré však stojí na historických výskumoch a reáliách.

ŠTYRI ČASTI

Práve túžba realizátorov projektu po pravde robí z filmu nezvyčajný dokument. Je to síce smutné konštatovanie, ale, žiaľ, v súčasnosti pravda a nezaťažený pohľad robia z každej veci nezvyčajnú vec. O to väčšmi to platí o pravde cirkevných dejín, a je jedno či tých najstarších, či najnovších.

Scenárista *Križových výprav* Stefano Mazzeo sa bol vyjadril, že ho hnevá, ako sa v Británii, ale nielen tam, neobjektívne, no najmä proticirkevne pozerá na križiacke výpravy, a preto sa stal jedným z iniciátorov dokumentárneho projektu. Pripravil scenár, ktorý delí dokument na štyri časti, pričom každá časť má približne 28 minút.

Prvá časť má názov *Cesty viery* a mapuje príčiny vzniku prvej križiackej výpravy, ktorú pôvodne nazývali ozbrojenou púťou. Motivácie a ciele križiackeho hnutia sú približené v širšom historickom, spoločenskom a náboženskom kontexte.

V druhej časti, *Križiacke panstvá*, tvorcovia približujú vznik križiackych panstiev vo Svätej zemi, ako aj dôvody vzniku rytierskych rádov ako templári, johaniti či nemeckí rytieri.

V tretej časti *Kresťanstvo odpovedá* historici rozoberajú v poradí ďalšie

križiacke výpravy. Odmýtzovávajú rôzne legendy, ktoré vykresľujú križiacke hnutie ako niečo negatívne. Podľa najnovších výskumov dokazujú, že sa napríklad detská križiacka výprava nikdy neuskutočnila.

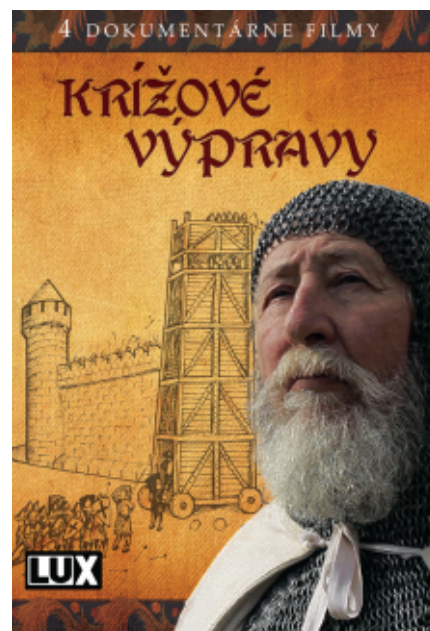
Štvrtá časť *Zlyhanie a úspechy* sa venuje expanzii osmanských Turkov do Európy. Kresťanom sa síce nepodarilo udržať Svätú zem, Turci obliehajú dokonca Viedeň i Budín, no v námornej bitke pri Lepante kresťanská flotila vyhráva. Kresťania definitívne víťazia aj na Pyrenejskom polostrove, keď dobyjú Granadu, poslednú baštu moslimov.

SUMMA CUM LAUDE

Takmer dvojhodinový dokument však aj napriek svojej dĺžke nie je unavujúci. Tvorcovia sa totiž rozhodli nerobiť preteky v podávaní informácií. Pre každý historický fakt vytvorili dostatočný časový priestor na jeho doznenie a spracovanie v mysli. Polohraná forma a výborná hudba priam vtahujú diváka do historických udalostí. Kamera a strih sú na vysokej úrovni. Tu vari treba vyzdvihnúť, že sa tvorcovia nedali zlákať v súčasnosti tak populárnymi rýchlymi strihmi, ale naopak – pokojnými obrazmi dotvárajú celkovú atmosféru oných čias.

Á propos, atmosféra. Mnohé dokumenty, najmä s historickou tematikou, sú pripravované len v štúdiách, pričom výpovede zúčastnených sa striedajú so statickými zábermi na obrazy či fotografie. Tvorcovia *Križových výprav* však chceli podať nielen historický výklad, ale poskytnúť divákovi aj reálnu predstavu o oblastiach, ktoré mali do činenia s križiakmi. Preto sa film nakrúcal v siedmich krajinách súvisiacich s križiackym hnutím. A tak aj vďaka režisérovi a kameramanovi dokument ponúka doslova i umelecký zážitok, čo pri podobných projektoch až tak často nebýva zvykom.

Žijeme v časoch, keď útoky proti Cirkvi sú na dennom poriadku. Na čele vytáňovaných „negatív“ sú práve križiacke výpravy. Dokument *Križové výpravy* sa rozhodol ísť proti všeobecnému prúdu. Keďže tvorcovi išlo o po-

danie čo najobjektívnejšej pravdy, ukázať nielen „to dobré“, ale objektívne nezamlčať aj to negatívne, čo so sebou križiacke obdobie prinieslo, film je vskutku neobyčajný. A to až tak, že by sa mal premietat' v školách na hodinách dejepisu. Okrem pravdy o križiackych výpravách by sa mladí ľudia dozvedeli aj to, že bez nepredstaviteľných obetí mnohých križiakov by Európa a pravdepodobne ani Amerika vôbec nevyzerali tak, ako vyzerajú dnes a boli by už dávno moslimské. A vari aj to, že križiacky ideál má veľmi pozitívny a silný morálny náboj.

Preto si dokument i jeho tvorcovia plne zaslúžia ohodnotenie *summa cum laude*.

PAVOL PRIKRYL

Križové výpravy, ©EWTN 2014, scenár: Stefano Mazzeo, réžia: Marek Poláček, kamera a strih: Michal Benko, hudba: Mária Jašurďová, Miroslav Šibík, producenti: Doug Keck, John Elson, Andy Pollock, Martin Lišhák

Predplaťte si

VOX

na rok 2015

S režisérom Markom Poláčkom o nakrúcaní dokumentárneho cyklu *Križové výpravy*

Dat' nástroj na obranu

Dokumentarista MAREK POLÁČEK je laureátom ceny Igric. Na Slovensku je známy ako režisér filmov o živote slovenských misionárov. Nedávno sa režijne podieľal na tvorbe dokumentárneho filmu *Križové výpravy*.

Hneď na začiatok – prečo ste dali vášmu projektu netradičný názov *Križové výpravy*?

Výraz „*križiacke výpravy*“ má v našej spoločnosti negatívny náboj. A navyše nie je úplne najpresnejší. Prví križiaci sa nevolali križiakmi, ale pútnikmi. Členovia tejto ozbrojenej púte do Svätej zeme sa začali označovať križom na pleci alebo na hrudi, aby bolo jasné, za koho bojujú. Od toho vzniklo pomenovanie križiaci – označení križom. No a výprava je predovšetkým križová – v znamení križa.

Nielen knihy majú svoje osudy, ale aj dokumentárne filmy. Ako sa rodil a vyvíjal osud vášho projektu?

Vznikol v spolupráci s americkou katolíckou televíziou EWTN, ktorá projekt financovala. Scenárista a producent Stefano Mazzeo je zas z Anglicka. Nápad prišiel z Ameriky. My by sme si na takú rozsiahlu a kontroverznú tému nikdy netrúfli. Predsa len – križiacke hnutie ďaleko presahuje hranice Slovenska. Ale Američania a Angličania sú zvyknutí myslieť globálne a riadiť celý svet. Takže pre nich je normálne

spracovať nejakú tému globálne a hovoriť k celému svetu.

Samotné nakrúcanie a strih boli veľmi náročné. Trvalo nám to celé vyše roka. Pripadali sme si často ako ozajstní križiaci na dlhej púti do Jeruzalema.

Ste režisérom filmu. Do akej miery ste mohli okrem klasickej režisérskej práce zasahovať do filmu?

Prirovnal by som to k architektovi a stavbárom. Stefano Mazzeo napísal scenár – dal nám plán. A my sme mu to podľa toho postavili.

Aby bol dom obývateľný a kvalitný, treba na to aj dostatok peňazí, aj dobré plány, aj dobrých remeselníkov. Čo sa týka praktického strihu, dnes hranice a vzdialenosti akoby ani neexistovali. Verzie na pripomienkovanie sme si posielali cez internet.

V dokumente vystupujú aj renomovaní historici. Nebáli ste sa, že si budú protirečiť? Predsa len – križiacke výpravy je nielen náročná, ale svojím spôsobom aj háklivá téma...

Cieľom projektu bolo obhájiť pozíciu Katolíckej cirkvi v rámci stáročného

ho križiackeho hnutia a tiež dať veriacim do rúk nástroj, aby sa mohli brániť, keď niekto hanobí históriu Katolíckej cirkvi a križiacke výpravy používa proti nám ako bič. Veď motivácie križiackych výprav boli šľachetné a ich význam pre Európu bol obrovský.

Všetci profesori sa zhodli napríklad aj na tom, že bez križiackych výprav by Európa aj Amerika boli už dávno moslimské. Profesori, ktorých sme oslovili, sú svetovými špičkami v danej problematike a zhodou okolností aj kresťania.

Je váš názor na križiacke výpravy iný ako pred nakrúcaním?

Úplne. Keď nás v LUX communication oslovili s touto témou, vôbec sa mi do nej nechcelo, lebo ako väčšina ľudí som si i ja myslel, že križiacke výpravy boli zlé a nebudem to ešte aj propagovať. Ale opak je pravda. Tieto výpravy si zaslúžia v mnohých ohľadoch náš obdiv.

Ako hodnotili vaši zahraniční partneri výsledný dokument?

Partneri z EWTN sú výsledkom nadšenia. Tvrdia, že to je ich najlepší projekt za celú existenciu tejto najväčšej katolíckej televízie na svete. A to už existujú takmer 30 rokov.

Kedy a kde sa bude film premietat? Uvidia ho aj diváci na Slovensku?

Film sme nakrúcali po anglicky a vyrobené sú aj nemecké a španielske jazykové verzie. EWTN totiž vysiela vo viacerých krajinách naprieč kontinentmi s prístupom do 50 miliónov domácností.

Prirodzene, že sme vyrobili aj slovenskú verziu. V súčasnosti sú filmy prístupné na DVD, po Novom roku cyklus do vysielania zaradí aj televízia LUX. S verejnoprávnuou televíziou rokujeme.

Za rozhovor ďakuje PAVOL PRIKRYL (Snímky: archív M.P.)

Nakrúcanie súboja

Umenie ako seizmograf ukazuje a hovorí, čo hýbe mnohými ľuďmi vo vnútri i mimo Cirkvi

Snímka: DS-G

Pomocník viery

Štajerský biskup EGON KAPELLARI (na obr.), bývalý člen Pápežskej rady pre kultúru a poradca Pápežskej komisie pre kultúrne dedičstvo Cirkvi, sa v rámci prednáškového cyklu *Umenie ako výzva pre spoločnosť a Cirkev* zaoberá aj vzťahmi medzi umením a náboženstvom. Túto časť teraz uverejňujeme.

blahorečeného maliara, dominikána Fra Angelica.

ZÚŽENIE KOMUNIKÁCIE

V novoveku sa umelec stáva čoraz väčšmi autonómnym subjektom, aj keď sa zaoberá náboženskými témami. Ako príklad môže byť maliar Caravaggio. Naopak, gigantický Michelangelo bol celkom iste človek, ktorý chcel ako umelec a básnik predovšetkým chváliť Boha, pričom sa neusiloval o seba-realizáciu. Jeho zákazník, pápež Július II., bol tiež gigantickou postavou, nie však rovnako zbožnou.

V priebehu posledných dvesto rokov sa komunikácia medzi Cirkvou a veľkým súčasným umením veľmi zúžila a zredukovala. Prispeli k tomu obecné známe skutočnosti, ktoré označujeme pojmom *sekularizácia*. Navyše, cesta výtvarného umenia viedla k rastúcej abstrakcii, takže Cirkev mohla dávať umelcom stále menej objednávok; kresťanstvo je historické náboženstvo a Katolícka cirkev chce veriacim rozprávať o dejinách spásy aj v obrazoch, nielen slovami. Naproti tomu abstraktné umenie tvorí nálady, síce aj náboženské, nie je však naratívne.

SLOVÁ A MLČANIE

V kresťanskej spirituálnej a teologickej tradícii tiež existuje tzv. *theologia negativa*. Tomáš Akvinský lapidárne hovorí, že Boh možno čtiť a chváliť aj mlčaním, pretože je nevýslovne väčší ako ľudské slová a obrazy, ktoré chcú o ňom hovoriť alebo k hovoriť k nemu. Obrazy Marka Rothka, básne Paula Celana, Corbusierove kostoly, hudba Arnolda Schönberga nevytvorili veriaci kresťania či vôbec nábožensky založení umelci. No aj napriek tomu hovoria k srdciam oných veriacich, ktorí niečo vedia alebo tušia o *theologia negativa*. A katolícky básnik Paul Claudel hovorieval o svojej lyrike, že to, čo je v nej nevyslovené a čo nie je zaznamenané na potlačenom papieri, je rovnako dôležité ako to, čo bolo vyslovené. Slová

a mlčanie, obraz a prázdnota bez obrazov sa navzájom potrebujú a žiadajú si rovnováhu.

Hoci väčšina umelcov zo všetkých odborov za posledných dvesto rokov mala len málo vzťahov ku Katolíckej cirkvi – aj preto, lebo sa Cirkev málo starala o súdobé umenie –, vždy existovali kladné výnimky. Vo Francúzsku bol takou výnimkou architekt Marie-Alain Couturier, neskôr sa stal dominikánskym kňazom. Udržoval styky s veľkými umelcami, ako boli Matisse, Léger, Lurçat a Corbusier, a aj vďaka nemu sa inšpirovali pri stavbách či výzdobách veľkolepých kostolov a kaplniek v Ronchamp, Assy a Vence. Niečo podobné sa dá povedať aj o viedenskom kňazovi Ottovi Mauerovi, priekopníkovi dialógu Cirkvi s umením.

SEIZMOGRAF EPOCHY

Vo vzťahu Cirkvi a umenie už dlho nejde len o otázku, či môže Cirkev dávať umelcom objednávky na stavby, sochy a obrazy. Sám pápež sv. Ján Pavol II. poukázal v svojich veľkých príhovoroch k umelcom v Mníchove, vo Viedni a Salzburgu na to, že súčasné umenie je pre Cirkev dôležité predovšetkým preto, lebo ako seizmograf ukazuje a hovorí, čo hýbe mnohými ľuďmi vo vnútri i mimo Cirkvi, aké často skryté obavy i túžby nosia v srdci. Krátko povedané: umenie dáva hlbokú, aj keď nie jedinou odpoveď na veľkú otázku, koľkú bijú veľké hodiny epochy.

Už kvôli tomu by sa ľudia v Cirkvi mali zaoberať súčasným umením, aj keď je jeho výklad často náročný.

-red-

Kto dbá na slobodu umenia, pokiaľ umenie zostáva v širokom rámci humanity, ten právom reaguje skepticky na výraz „umenie ako prostriedok“ v službe náboženskej viery. Umenie nemá byť slúžkou politiky ani slúžkou náboženskej viery. Je preto lepšie hovoriť o umení ako o *pomocníkovi* než ako o *prostriedku* k akokoľvek vznešenému účelu.

Umenie a náboženstvo sú niečo ako sestry. V priebehu dlhých dejín sa vzájomne inšpirovali a niesli. Básnik Rainer Maria Rilke to v svojej knihe *Stundenbuch* vyjadril slovami k Bohu: „*Tebe bola napísaná prvá kniha, prvý obraz sa pokúšal o Teba.*“

DEJINY CIRKVI AKO DEJINY UMENIA

Pre kresťanstvo, a zvlášť pre katolicizmus platí, že dejiny Cirkvi sú, minimálne v Európe, z veľkej časti tiež dejinami umenia. Platí to aj obrátene: dejiny umenia sú do značnej miery aj dejinami Cirkvi. Ukazuje to aj panorama miest: Prahy, Viedne, Salzburgu, ako aj veľké múzeá, uchovávajúce európske umenie.

Po tom, ako sa skončilo prenasledovanie Cirkvi rímskym štátom, a po ukončení cirkevného sporu o obrazy v prospech obrazov v kostoloch a v kulte, boli vzťahy medzi Cirkvou a umením určované predovšetkým veľkými katolíckymi syntézami. Tieto syntézy sa vzťahovali na všetky druhy umenia, od architektúry až k hudbe a literatúre, a trvali minimálne až do konca barokovej doby.

Nábožensky charakterizované umenie v užšom zmysle bolo zaradené do obsiahlej a rovnako nábožensky charakterizovanej životnej kultúry ako *ars vivendi* a *ars moriendi*. Umelec chcel v ranej dobe slúžiť náboženskou tematikou zvlášť Bohu. V nezvyčajnej čistote sa to ukazuje u jediného Cirkvou

Predplaťte si

VOX

na rok 2015

F. Thompson: Čo je v poézii veľké a dobré pre nekatolíka, je veľké a dobré aj pre katolíka

Poézia a Cirkev

Prelom 19. a 20. storočia bol poznamenaný víťazným ťažením vedecko-technickej revolúcie. Tento proces sa zákonite premietol aj do umeleckej sféry, zvlášť do literatúry a do vzťahu k nej. Aj na to reagoval v svojej eseji *Poézia a Cirkev* anglický básnik FRANCIS THOMPSON a v tomto kontexte, ako i v kontexte autorovej tragédie, treba úvahu aj vnímať. Esej vyšla v Londýne v roku 1909 v diele *Shelley; an essay*.

Vergílius a múzy, 3. stor. p.Kr.

Cirkev, ktorá kedysi bývala nemenej matkou básnikov než svätcov, prenechala za posledné dve storočia najvyššie pýchy poézie nepriateľom, hoci si najväčšie pýchy svätosti ponechala pre seba. Na jej pôde spoločne rástli palma a vavrín, Dominik a Dante, svätosť a pieseň; udržala si palmu, ale pozabudla na vavrín.

Poézia v svojom najširšom zmysle, to znamená vnímaná ako všeobecný duch oživujúci krásne umenia, (nehovorím o otvorene bezbožných dielach) je už dlhú dobu mnohými katolíkmi podceňovaná, dokonca sa priamo stretáva s nedôverou; tak často a všeobecne prevláda názor, že je v lepšom prípade zbytočná, v horšom zhubná, a najčastejšie aspoň nebezpečná.

Kedysi poézia bývala tým, čím má byť – mladšou sestrou a pomocnicou Cirkvi; slúžila duchu, tak ako Cirkev slúži duši. Poézia ale zhrešila, padla; a tak ju katolicizmus, namiesto toho, aby ju láskyplne zase pozdvihol, vyhodil z dverí napospas jej pohanskému zvodcovi.

ODKAZ MINULOSTI

Otcovia Cirkvi, pastieri Cirkvi, zbožní laici Cirkvi, odievate sa do zbroja Akvinského, ktorá visí na jej stenách, zložte z jej múrov aj žaltár Alighieriho! Rozviňte odkaz minulosti Cirkvi; spomeňte si, že František z Assisi bol jeden z predchodcov Danteho, že sa sľubom chudoby nezriekol krásy, ale že skrz lampu krásy poznával Božie svetlo; že bol väčším básnikom v svo-

jich zázrakoch než v svojich spevoch; že poézia sa usadila na mníšskych kutniach jeho rádu.

Chodte v jeho stopách. Vy, ktorí žehnáte ľudom, nemali by ste požehnanie pre vtáctvo? Pamätajte, že aj tie Danteho najjednoduchšie milostné básne vzdávajú katolicizmu nie menšiu česť než ona skvelá náboženská báseň, ktorej samotným stredom je láska; že v speve o nebi spieva o Beatrici – tento anjel, ktorý ho sprevádzal, bol stále vyrytý na jeho harfe, dokonca keď rozochvieval jej struny v Raji.

NEPODCEŇOVAŤ

To, čo teoreticky poznáte, naplňajte v živote: že pre mnohých bude náboženstvo krásy vždy nutne vášňou a silou, že je zlé len vtedy, keď sa odvráti od uctievania prvotnej krásy.

Tak ako vy kázate o krásе nebeskej, káže poézia o krásе pozemskej, o krásе, ktorú Boh stvoril podľa svojho obrazu a svojej podoby. Vy hlásate deň, ktorý stvoril Pán, a poézia sa v ňom raduje a jasá. Vy vebíte Stvoriteľa za jeho diela, a ona vám ukazuje, že sú nadmieru dobré. Varujte sa tohto mocného spojenca podceňovať, pretože mu prislúcha umenie Giotto a Danteho: varujte sa tohto úskočného nepriateľa podceňovať, pretože mu prináleží umenie moderného Francúzska a Byrona.

Hodnotu poézie, ak nepoznáte vy, pozná Boh i nepriatelia Boží. Ak pre ňu nemáte miesto pod krídlami Svätého, je pre ňu miesto pod blanami Zlého; koho vy odmietnete, on zovrie v ná-

ručí; koho vy zvrhnete z čestného miesta, on povýši na spupný trón; sluchy, ktoré zbavíte vavrína spravodlivej úcty, on ovenčí zhubným leskom; kameň, ktorý vy, stavitelia, odvrhnete, on učiní svojim kameňom uhlovým. Nesmie prorokovať v chráme? Potom je pre ňu pripravená trojnožka v Delfách.

OTVÁRAŤ SRDCIA

Nehľadte na poéziu podozrievavým okom, ak spieva len občas priamo o náboženstve; vták vzdáva chválu Bohu, hoci len spieva o svojich nevinných láskach. Podozrenie vyvoláva podozrenie; nedôvera plodí nedôveru. Otvorte opäť svoje šľachetné srdcia tejto krásnej, divokej, plachej poézii (divokej preto, lebo sa tak dlho túlala v divočine), doprajte jej útočisko pod krovom vašej viery; vyučte ju sladkým prikázaniam svojej domácnosti, nasýťte ju pokrmom zo svojho stola, obmäkčite ju priateľstvom svojich detí; skroťte ju, láskajte ju, ochraňujte ju – potom už nikdy viac pred ňou nebudete musieť unikáť. Strpte jej neviazanosť, strpte jej hravosť, a bude sa hrať pri päte kríža!

>>>

Predplatte si

VOX

na rok 2015

VEĽKÉ JE PRE VŠETKÝCH

V posledných rokoch došlo k zmene: pútnik je volaný do Otcovho domu, ale my chceme, aby ono volanie bolo hlasnejšie, aby ponúkané privítanie bolo oveľa štedrejšie. Stále prežívajú zvyšky starej neznášanlivej nedôvery. Ešte stále sa dá nájsť, a to dokonca u francúzskeho cirkevného historika (abbé Bareille nie je však, pochopiteľne, zodpovedný za Savonarolov vkus, len za to, že ho schvaľuje) medzi vecami na povestnej Savonarolovej hranici „*poésies érotiques, tant des anciens que des modernes, livres impies ou corrupteurs, Ovide, Tibulle, Properce, pour ne nommer que les plus connus, Dante, Petrarca, Boccace; tous ces auteurs Italiens qui déjà souillaient les âmes et ruinaient la langue*“, „erotické básne tak starých, ako aj moderných autorov, knihy bezbožné či kaziace mravy, Ovidia, Tibulla, Propertia, aby sme menovali len tých najznámejších, Danteho, Petrarca, Boccaccia, všetkých týchto vlašských autorov, ktorí už poškvŕňovali duše a ničili jazyk“.

Prinajmenšom hodné výčitky ľahkomyselnosti, ktorá radí *Vita Nuova* (Nový život, Danteho zborník milostnej poézie o láske k Beatrici, pozn. red.) vedľa *Ars Amandi* (Umenie milovať,

Marc Chagall: *Bábnik a vtáci*

séria troch Ovidiových kníh, v prvých dvoch radí mužom, ako si získať a udržať si lásku ženy, v tretej dáva milostné rady ženám, pozn. red.) a *Dekameronu* (súbor sto noviel od Giovanniho Boccaccia, prevažne s erotickým zameraním, pozn. red.)!

Treba povedať, že aj anglickí katolíci ešte stále často prijímajú ducha poézie skôr s puritánskou obmedzenosťou než

s tradičnou katolíckou radostnou otvorenosťou.

Prosíme teda o väčší záujem, a to nielen o čisto katolícku poéziu, ale o poéziu obecnú, poéziu v najširšom zmysle. Až na pár výnimiek to, čo je u našich najlepších básnikov veľké a dobré pre nekatolíka, je veľké a dobré tiež pre katolíka.

(Medzititulky: redakcia)

Vyšlo **vianočné** číslo Našej Žilinskej diecézy.

• Adventno-vianočná súťaž •

- Za kultúru života •
- Referendum o rodine •
- Napĺňanie potrieb manželov •
- Voce Magna •
- Národné stretnutie mládeže •
- Rok rehoľníkov •
- Trúbtie na poplach •
- Adopcia na diaľku •
- Manželia Palovičovci •

Inštitút Communio, n.o.
Jána Kalinčiaka 1
010 01 Žilina

Nedostal sa k vám časopis?

Napište nám do redakcie a pošleme vám ho poštou. Časopis si môžete aj predplatiť.

Email: icommunio@gmail.com
Web: www.icommunio.sk
Tel.: 041/56 58 434

Pred 10 rokmi zomrela sestra Jacques-Marie, ktorá inšpirovala H. Matisa k najlepšiemu dielu

Zrodenie unikátu

Chapelle du Rosaire de Vence, Kaplnka ruženca, často označované ako Matissova kaplnka alebo Kaplnka vo Vence, je malá kaplnka postavená v meste Vence na francúzskej Riviére. Mnohí ju považujú za jednu z najväčších sakrálnych stavieb 20. storočia, no jej príbeh prekračuje čas.

Hoci väčšina maliarov zo slávneho obdobia druhej polovice 19. a prvej polovice 20. storočia mala minimálny vzťah ku Katolíckej cirkvi, ako hovorí rakúsky biskup Egon Kapellari „aj vďaka takým ľuďom, akým bol dominikán Marie-Alain Couturier, sa rozhodli svojím umením chváliť Boha“.

Medzi takých umelcov patrila aj Henri Matisse, spolu s André Derainom vedúci predstaviteľ fauvizmu. Okrem Couturiera inšpirovala slávneho maliara, inak zanovitého ateistu, k jeho vrcholnému dielu Monique Bourgeoisová, známa aj ako dominikánska sestra Jacques-Marie.

MONIQUE

V roku 1917 sa Matisse presťahoval z Paríža na francúzsku Riviéru do Cimiez, predmestia Nice. V roku 1941 si po vážnej operácii a zhoršení zdravotného stavu kvôli rakovine dal inzerát, v ktorom hľadal „mladú a peknú zdravotnú sestru“, ktorý by sa oňho starala „s veľkou nehou“. Vybral si 21-ročnú Monique Bourgeoisovú, študentku ošetrovateľstva.

Keď Matisse zistil, že Monique sa amatérsky venuje aj maľovaniu, ich

vzťah sa prehĺbil, nikdy však nezašiel do intímnosti. Umelec ju zasväcoval do „kumštu“, vysvetľoval jej perspektívu. Keď sa jej Matisse spýtal na jej názor na svoje obrazy, Monique úprimne povedala: „Monsieur, páčia sa mi farby, no kresby až tak nie.“

Monique sa stala umelcovi nielen dôverníčkou, ale keď ju Matisse požiadal, aby mu pózovala, sedela mu aj ako model. Monique je zobrazená na viacerých maľbách či kresbách, vari najznámejší je obraz z roku 1942 *Monique v sivých šatách*. Keď Monique uvidela svoju podobu na obraze, povedala: „Nevyzeralo to ako ja a ani som si nemyslela, že je to dobré.“ Aj napriek tomu pózovala aj na ďalšie tri obrazy: „dol, zelené šaty a pomaranče“ a „abac Royal“.

JACQUES-MARIE

Popri starostlivosti o umelca sa v Monique rodilo nové povolanie. V roku 1943 vstúpila do noviciátu dominikánok. Matisse sa ju síce usiloval od tohto kroku odradiť, argumentujúc, že najlepšie bude slúžiť Bohu tým, že vytvorí krásu, ale Monique jeho rady ignorovala.

No bez Matisa dlho nezostala. Ten aj napriek okupácii Francúzska Nem-

cami, ktorí ho považovali za „zdegenerovaného umelca“, odmietol opustiť krajinu. V tom istom roku, v ktorom Monique vstúpila do kláštora, sa Matisse presťahoval do mestečka Vence neďaleko Nice. A tu osud opäť priviedol dohromady Matisa a jeho bývalú ošetrovateľku. Sestra Jacques-Marie sa vo Vence zotavovala v kláštore z tuberkulózy. Kláštor stál v blízkosti Matissovho domu.

Je prirodzené, že sa obaja začali stretávať, dokonca mu mladá rehoľníčka opäť začala sedávať ako model k početným skiciam. Matisse sa ju znova usiloval odhovoriť od rehoľného života, ale mladá žena bola pevne rozhodnutá. V roku 1946 sestra Jacques-Marie zložila večné sľuby.

OBCHOD S OBUVOU

Nevedno, ako presne vznikol nápad s kaplnkou vo Vence. V tom čase dominikánky vo Vence nemali vlastnú kaplnku, používali provizórnu miestnosť v garáži, do ktorej cez strechu zatekalo.

Je však isté, že v auguste 1947 sestra Jacques-Marie ukázala Matissovi malú farebnú skicu Nanebovzatia Panny Márie, ktorú urobila v noci, keď sedela pri posteli umierajúcej spolusestry. Matis sa skica nesmierne inšpirovala a v podstate hneď začal formulovať svoje vlastné plány na vznik úplne novej kaplnky.

Matissovu ponuku matka predstavená najskôr zamietla, pretože nesúhlasila s myšlienkou, aby návrh kaplnky robil umelec známymi svojimi aktmi a nevianým životným štýlom. Mnohé dominikánky dokonca Matissov návrh komentovali so smiechom, že by sa nechodili modliť do kaplnky, ale do obchodu s obuvou.

Matisse sa však nedal odradiť. Sestra Jacques-Marie pôsobila ako sprostredkovateľka medzi ním a členkami svojej komunity. Ukázala sa ako výborná diplomatka, aj keď sa dostala do sporu so svojou predstavenou. Keď sa však Matisse obrátil o pomoc na svojho priateľa architekta, pátra Couturiera, odpor veneckej matky predstavenej sa zlomil.

» »

Dokonca netrvalo dlho a návrh kaplnky sa rehoľníckam začal páčiť. Menej sa im však páčilo Matissovo voľno-myšlienkarstvo...

POSADNUTÝ DETAILOM

Matisse obklopený duchovným bratom Rayssiguier a pátrom Couturierom, architektmi Augustom Perretom a Milonom de Peillon, na najmä so všade prítomnou neúnavnou dominikánkou Jacques-Marie, vypracoval plány budovy a všetky podrobnosti o jej výzdoby, a to od dlážky, cez sklá vitráží, maľby, keramiky až po kultové predmety, dokonca nezabudol ani na omšové rúcha. Podľa súčasníkov bol „priam posadnutý každým detailom“. Sám Matisse sa vyjadril, že chce vybudovať „útočisko rovnováhy, čistoty a mieru“.

Prirodzene, že vo všetkom mu sekundovala sestra Jacques-Marie. Z preglejky postavila model kaplnky vo veľkosti 1:10 a podľa Matissových pokynov vyrobila aj zařirovo modré (predstavuje Stredozemného mora), smaragdovo zelené (vegetácia) a citrónovo žlté (slnko) vitráže, ktoré umelec vybral z troch vlastných štúdií.

Základný kameň kaplnky slávnostne položil a požehnal 11. decembra 1949 nicejský biskup Mons. Rémond. Posvätenie Chapelle du Rosaire, Kaplnky ruženca, bolo 25. júna 1951.

MAJSTROVSKÉ DIELO

Výsledok predstihol všetky očakávania. Kaplnka predstavuje kompletnú umeleckú víziu. Je postavená na kopci a má tvar písmena L. Na každého pôsobí svojou čistotou, množstvom svetla a vďaka vitrážam neskutočnou hrou sviežich pastelových farieb, ktoré sú ako kontrast k inak bielemu interiéru kaplnky. Človek sa medzi farebnými

Henri Matisse so setrou Jacques-Marie

mi škvrnami vitráží cíti, akoby bol priamo uprostred maľby.

V strede kaplnky je umiestnený oltár. Je vyrobený z teplého kameňa, ktorý umelec vybral pre jeho farebnú podobnosť s chlebom a Eucharistiou. Matisse tiež navrhol bronzový kríž na oltári, ako aj svietniky.

Umelec navrhol tri veľké nástenné maľby. Sú veľmi prosté, ale úplne „matissovské“: čierne línie na bielych dlaždicových. V čase ich realizácie bol už Matisse pripútaný na lôžko, tak ich maľoval z postele či z invalidného vozíka. Na dlhšej tyči mal štetec a tak maľoval na papier, ktorý mal upevnený na stene. Zruční remeselníci potom kresby namaľovali priamo v kaplnke na pripravené dlaždice.

Za oltárom je veľký obraz sv. Dominika, zakladateľa rádu kazateľov a šíriteľa modlitby ruženca. Na bočnej stene sú abstraktné obrazy kvetov a obraz Madony s Dieťaťom. Dieťa Ježiš sa však nevinie k Matke, ako býva zvykom, ale Mária ho ponúka celému svetu. Na zadnej stene kaplnky je zobrazená krížová cesta. Hoci je 14 staníc znázornených jednotlivo, Matisse

Ku koncu života maľoval Matisse z postele

ich všetky zhrnul na jednej stene v jednej súdržnej kompozícii.

Henri Matisse, ktorý zomrel v roku 1954, sa kvôli chorobe nemohol zúčastniť slávnostného posvätenia kaplnky. Jeho príhovor prečítal páter Couturier. V ňom Matisse zhodnotil svoje dielo: „Kaplnka je plod môjho celého pracovného života. Aj napriek jej nedokonalostiam ju považujem za svoje majstrovské dielo.“

Slávnosti sa nezúčastnila ani sestra Jacques-Marie. Jej nezhody s matkou predstavenou sa neskončili, a tak prešla do iného kláštora. Tesne pred Matissovou smrťou navštívila Vence a usilovala sa presvedčiť matku predstavenú, aby umelca pochovali v „jeho“ kaplnke, no bezúspešne.

V roku 1992 na margo bulvárnych novín, ktoré sa usilovali škandalizovať jej vzťah k Matissovi, v jednom rozhovore povedala: „Bola som trochu ako jeho vnučka alebo jeho múzy, ale on bol vždy dokonalý gentleman.“

Sestra Jacques-Marie zomrela pred 10 rokmi vo veku 84 rokov.

PAVOL PRIKRYL
(Snímky: net a wiki)

Hra svetla a farieb

Na zadnej stene je zobrazená krížová cesta v jednej súdržnej kompozícii

Pred 155 rokmi sa narodil vynikajúci anglický katolícky básnik Francis Joseph Thompson

Básnik spod mosta

Kľúčom k pochopeniu básnickej tvorby je básnik. Sotva jestvuje v dejinách literatúry básnik, hodný tohto mena, ktorý by vypil až do dna kalich všetkých ľudských bied ako FRANCIS THOMPSON.

Francis Joseph Thompson sa narodil 16. decembra 1859 ako druhorodený syn v rodine lekára v anglickom meste Preston.

Rodičia boli konvertiti na katolicizmus. Do duše Francisov vstúpili hlboký zmysel pre náboženské hodnoty.

Po skončení základnej školy chodil do kláštornej školy, potom vstúpil do kňazského seminára v Ushawe neďaleko Durhamu.

PRVÁ PREHRA

Prvé roky sa predstavení seminára vyjadrovali o mladom bohoslovcovi kladne. Preto bolo pre Francisových rodičov, ktorí ho už-úž videli ako kňaza pri oltári, šokujúce, keď ich syna poslali do seminára domov.

Predstavení odôvodňovali prepustenie Francisov jeho konštitučnou nervozitou, neschopnosťou podrobiť sa poriadku seminára a nedostatkom dobrej vôle k systematickej práci. Navyše, Francis sa ukázal ako nespoločenský, nadmieru plachý, ba až ako odľud. Len na ilustráciu: za svoje pôsobenie v seminári nebol Francis schopný nadviazať hlbšie, dokonca ani len kamarátske vzťahy so svojimi spolužiakmi, o predstavených už ani nehovoriac.

Dôvody Francisovej priam chorobnej utiahnutosti treba hľadať nielen v jeho introvertnosti a v nedostatku sebadôvery, ale paradoxne, a najmä predovšetkým, v jeho priam nekompromisnom idealizme, v hlbokom pociťovaní spravodlivosti a mravných hodnôt. Napríklad nevedel zniesť, keď sa niektorý spolužiak dopustil nejakej chyby.

Mladého Francisov prepustenie hlboko ranilo. Svoj pobyt v seminári považo-

val za blahodarný, pretože tu našiel pokoj a určitú vnútornú rovnováhu. Preto rozhodnutie predstavených bral ako porážku, veľkú prehru, čo sa prejavilo jeho stratou existenčnej orientácie a nezaujímom o akékoľvek iné povolanie.

Prepustenie zo seminára sa stalo pre Francisov prvým zastavením na jeho celoživotnej krížovej ceste.

STRETNUTIE S ÓPIOM

Domáce prostredie tiež nepridalo na Francisovej psychike. Rodičia jeho vylúčenie zo seminára znášali veľmi ťažko, ich sklamanie a trpkosť zvyšovali v ich precitlivenom synovi úzkosť a pocit stroskotančia. A keď sa ho otec rozhodol poslať na medicínu do Manchesteru, Francis to vôbec nepokladal za vyslobodenie, ale skôr za ďalší úder osudu.

Hoci spravil prijímacie skúšky, štúdium medicíny priam neznášal. Nechcel však opäť sklamať rodičov. Netrvalo však dlho a prestal chodiť na prednášky. O to častejšie však navštevoval múzeá, obrazárne, no najmä verejné knižnice. Stal sa vari ich najpravidelnejším hosťom. Prečítal obrovské množstvá anglickej, francúzskej, nemeckej a španielskej literatúry.

V roku 1879 Francis vážne ochorel. Táto choroba osudovo ovplyvnila jeho ďalší život, no nie preto, žeby mu netrvalo podlomila zdravie, ale preto, lebo kvôli tíšneniu bolesti prišiel do styku s ópium. Navyše, počas rekonvalescencie sa mu dostalo do rúk Quinceyho

Vyznanie istého narkomana, v ktorej autor opisuje účinky ópia takým strhujúcim spôsobom, že to v 20-ročnom Francisovi vyvolalo priam sugestívny záujem o drogu. Cez ňu chcel nájsť únik pred svetom, v ktorom si nevedel nájsť miesto.

LONDÝNSKE DNO

Skúšobné obdobie bola ďalšia pohroma. Nezloženie skúšok ani na treťi pokus, ako aj strach z ďalšieho sklamaní rodičov, priviedli Francisov k rozhodnutiu utiecť do Londýna.

„Veľké mesto, veľká samota,“ napísal Francis Bacon. Pre mladého a nepraktického Thompsona to platilo doslova. Keď popredal všetko, čo malo akú-takú hodnotu a minul posledné peniaze, v antikvariáte predal hlboko pod cenu aj učebnice medicíny, symbol nádeje pre jeho rodičov. Aj tých pár peníc, čo za ne dostal, čoskoro minul na jedlo – a drogy...

Netrvalo dlho a Francis bol opäť na mizine, bez strechy nad hlavou. Aby zarobil či i len mizivé peniaze, robil takmer všetko: od predavača zápalek cez strážcu kočov pred operou až po poslíčka u obuvníka. Nikde však dlho nevydržal, alebo to nevydržali s ním. A tak ho opäť čakala ulica, hlad, zima a túžba po droge. Spával pod mostmi, za „susedov“ mal londýnskych vyvrhelov, žobrákov, zlodějov, kriminálnikov a túlavých psov. Totálna chudoba bola jeho „chlebom každodenným“. A keď sa občas dostal k nejakým peniazom, nevedel odolať strašnej túžbe po ópium.

ČISTÁ DUŠA

Aj napriek tomu, že Francis žil, či skôr živoril na úplnom dne, je priam neuveriteľné, že si zachoval čistotu duše. Tá z neho vyžarovala tak silno a presvedčivo, že si to všimli aj londýnske prostitútky, ktoré mu neraz dali aspoň kúsok chleba. Jedna sa oň dokonca krátko čas starala, ale napokon sa rozhodla doslova zmiznúť z Francisovho života, len aby nepoškvrnila jeho povesť človeka s čistou dušou.

Znalci Thompsonovho života sa priam unisono zhodujú na tom, že práve vďaka

Predplaťte si

VOX

na rok 2015

ka čistote duše ho bieda neobrala o to najcennejšie – o vieru v Boha a odvalu žiť ďalej, dokonca mu aj pomohla vyzrieť.

Tiež je zaujímavé, že aj v tej najväčšej biede sa nevzdal písania, ktorému čoraz väčšími prepadával. Keď prišlo naňho tvorivé obdobie, zberal po londýnskych uliciach a odpadkových košoch zdrapy papiera, aby mohol na ne písať. Dokonca zašiel za obuvníkom, ktorému kedysi robil poslíčka, a vypýtal si od neho použité účty, aby na ne mohol písať.

Vo chvíľach písania úplne zabudol na svoju biedu. Vtedy aj tie najtrpkejšie veci, ktoré mu inokedy liezli na nervy a sužovali ho či mu spôsobovali depresie, sa zmenili na hnaciu silu. Keď ho však opustila múza, obdobie básnickej neplodnosti mu spôsobovali priam trýzeň, zdali sa mu neznesiteľné. Vtedy naň doliehala strašná opustenosť.

PRVÉ PUBLIKOVANIE

S pribúdajúcim časom a množstvom veršov rástla v Thompsonovi túžba uverejniť svoje básne. Prepísal „na čisto“ celú svoju tvorbu – a nevedel, čo ďalej. Zaniest rukopis do redakcie? Kto už by len uverejnil verše londýnskeho tuláka? Kde zoženie nejaké odporúčanie...?

A nepraktický Thompson urobí vari prvý prezieravý krok v svojom živote: dňa 23. februára 1887 pošle poštou svoje prvotiny do katolíckeho časopisu *Merrie England*. K zbierke priložil list s prosbou o odpoveď na poste restante.

Vydavateľ *Marrie England* Wilfrid Maynell spolu s manželkou Alice, inak tiež poetkou, už po prečítaní prvých veršov a esejí spoznali autorov obrovský talent. Neznámemu básnikovi napísali list, v ktorom mu okrem veľkej poklony a obdivu oznámili, že sa rozhodli jeho veci publikovať. List sa však vrátil, pretože adresát sa nehlásil.

W. Maynell sa po niekoľkých mesiacoch márných pokusov nadviazať kontakt s rodiacou sa básnickou hviezdou rozhodol aj bez autorovho zvolenia publikovať jednu jeho báseň. Vzápätí Thompson vyšiel z anonymity. Najskôr napísal list, potom prišiel osobne k Maynellovcom. Po prvý raz v živote mal šťastie!

VAVRÍNOVÝ VENIEC

Pre W. Maynelle bolo prvé stretnutie s básnikom šokujúce. Pred sním stál muž neurčitého veku, poznačený chorobou a biedou, v roztrhanom kabáte, bez košeľe, v deravých topánkach...

Alice Maynellová

Našťastie bol W. Maynell nielen znalec literatúry, ale aj ľudí, navyše s dobrým srdcom. Vytušil v 29-ročnom mladíkovi básnické nadanie. Okrem primeraného honorára mu ponúkol priateľstvo, dokonca ho prijal pod vlastnú strechu. Práve rodine Maynellovcov treba ďakovať, že sa nešťastný muž začal zotavovať zo strašných skúseností londýnskej periferie.

**Jeho básne sa s obdivom
čítali v celom po anglicky
hovoriacom svete. Literárni
kritici dodnes tvrdia,
že Anglicko má
v Thompsonovi jedného zo
svojich najväčších
básnikov.**

Aj napriek srdečnosti a starostlivosti Maynellovcov Thompson občas zmizol na niekoľko dní, ba aj týždňov. Keď sa zničený vrátil, nikto z Maynellovcov sa ho nepýtal, kde bol.

Pomalému spamätávaniu sa z prežitých útrap pomohla Thompsonovi aj rodiaca sa sláva. Jeho verše sa s úspechom recitovali nielen v školách, ale prenikli aj do uzavretých literárnych klubov a kruhov. Nikto netušil, odkiaľ sa tu zrazu zobral tak talentovaný básnik. Ešte aj obávaní literárni kritici prijali Thompsonovo dielo s nad-

šením, dokonca niektorí začali klásť jeho meno k Shakespearovi, Shelleymu, Miltonovi či Keatsovi.

Po prvý raz sa stalo, že mu život, obrazne povedané, vymenil tŕňovú korunu za vavrínový veniec básnika.

NEZVRATNÝ KONIEC

Keďže užívanie ópia si vyberalo krutú daň, W. Maynell vybavil Thompsonovi ročný pobyt vo františkánskom kláštore v Storringtone. Ovocím ozdravovacieho kláštorného pobytu je jeho, podľa kritikov, najslávnejšia báseň *The Hound of Heaven* (v slovenskom preklade Karola Strmeňa pod názvom *Nebeský chrt*), ktorá vyšla v roku 1893. V tom istom čase napíše aj *Ode to the Setting Sun* a esej o Shelley, ktorá vyšla aj s inými až po jeho smrti v roku 1909.

Po troch rokoch absencii však Francis opäť začal užívať ópium. Jeho priateľ Maynell ho poslal do kláštora vo Phantasaphe, kde s prestávkami strávil tri roky. Tu sa zrodila jeho básnická zbierka *Poems*, ktorá vyšla knižne ako jeho prvotina v roku 1893. Za tri mesiace dosiahla tri vydania! Na zbierku padli kritiky z celého spektra: od najvyššieho uznania po zdruvujúcu kritiku.

Najplodnejšie obdobie prežíval Francis Thompson v rokoch 1901–1904. Posledné tri roky života síce čosi semtam napísal, ale kvôli čoraz častejšiemu užívaniu ópia začal fyzicky rýchlo upadať.

Tu treba povedať, že Thompson pre túto svoju slabosť nesmierne trpel.

V čase absencie si uvedomoval sebaoponíženie a znehodnocovanie svojej ľudskosti. Každý nový pád ho vrhol do ešte hlbšej beznádejnosti, depresie a zúfalstva. Nakoniec mu bolo všetko akosi jedno. Úctu i slávu prijímal s neistotou a s tiesňou prichyteného zlodeja. Ópiom, chorobami a ťažkým životom skúšané telo už ďalšiu záťaž nevydržalo. Dňa 13. novembra 1907 F. Thompson umiera na suchoty.

Francis Thompson zanechal za sebou pozoruhodné básnické a prozaické dielo. Jeho básne sa s obdivom čítali v celom po anglicky hovoriacom svete. Literárni kritici dodnes tvrdia, že Anglicko má v Thompsonovi jedného zo svojich najväčších básnikov.

Gilbert Keith Chesterton krátko po básnikovej smrti povedal, že „s Francisom Thompsonom sme prišli o najväčšiu poetickú energiu od Roberta Browninga“.

Podľa prológu Antona Hlinku, SDB, v knihe *Nebeský chrt* spracovala -at-

Nebeský chrt

Literárni kritici v podstate jednomyselne považujú báseň FRANCISA THOMPSONA *The Hound of Heaven* za jeho najlepšie dielo. Túto náročnú báseň s nevídaným majstrovstvom preložil do slovenčiny Karol Strmeň a vyšla v Ríme v SÚSCM v roku 1982 pod názvom *Nebeský chrt*. Knihu ilustroval Stano Dusík.

Nebeský chrt

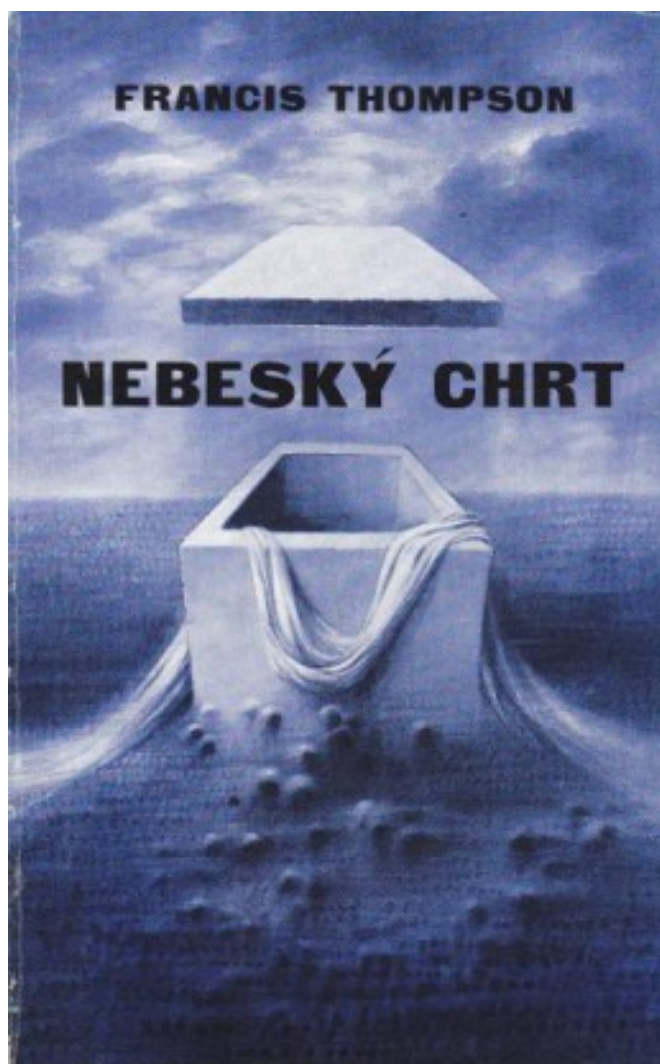
Do svetla, do tmy utekal som pred ním,
pred ním, vždy pred ním pod oblúkmi liet,
pred ním, vždy pred ním cez obludnú spleť
bludiskom rozumu so smiechom nepričelným,
zavše aj cez slzy, do neskutočnej skrýše.

Hnal som sa k výškam snov
i dolu titanskou
priepasťou strachu, chmárou múk a bied,
hnal spred tých silných Nôh, čo zuneli vždy bližšie,
vždy bližšie ráznym skokom
i naliehavým krokom
i strmo ani blesk – majestát dychtivý!
A Hlas aj od Nôh tvrdší
rozliehal sa mi v srdci:
„Kto mne sa protiví, zradí ho celý svet.“

Prosil som ako zbeh, keď útle svetlo
volalo z útulných okien a skvel sa nach
záclon, bo mrežiam o láske sa plietlo.
(Z lásky ma doháňal, ale mne v srdci strach
vyzváňal na poplach,
že ak mu privolím, šťastie si neubránim.)
Keď sa mi otvoril oblôčik v meste pustom,
On priskočil a pričľapil ho šustom:
strach darmo uteká, keď Láska cvála za ním.
S hrôzou som prebehol hraničnú čiaru sveta,
na zlaté brány hviezd
trieska moja päšť,
zúrili som: „Otvorte!“ – Luny roh belavý
pobádal k fanfáre, čo striebrom prepukne,
zoru som súril: „Vstaň!“ – „Mrk, nastáň, čakáme ťa,
spušť rúšku z výšavy, syp svoje nové kviet’a,
lebo ma objaví,
keďže ma ľúbi ukrutne.“

Vábil som jeho sluhov, vábil bez úspechu,
ich vernosť svedčila o mojom márnom hriechu,
k nemu sa vinuli voči mne nevraživí
v nevernej stálosti a vernej zrade.
Od vecí som si zobral krídla mladé,
vetry som chytal za hviždiace hrivy,
ale či lahodne, hladko sa rozleteli
po sinoširej savane,

či Hromom šľahané
Jeho koč po nebi vláčili s treskom-pleskom,
až sa im z ostrôh odbíjalo bleskom –

strach darmo uteká, keď za ním Láska trieli.
A Jeho nohy skokom
i doliehavým krokom
–majestát dychtivý! – vždy bližšie o zem bili
a v hluchom srdci
Hlas dunel mi vždy tvrdší:
„Keďže Ma vypieraš, nikto ťa neprichýli.“
Prestal som stopovať svoj bludný sen
na tvári mužov a žien,
veď iba deťom žiari v očiach čosi,
v čom tušiť odpoveď.
Tam iste nájdem, o čo srdce prosí!
K nim som sa obrátil, ale keď zjasneli
ich oči natoľko, že sa mi zaskveli,
spredo mňa za vlasy mykli ich anjeli.
„Príroda má aj iné deti. Sem sa,“

volal som, „sem sa! Na hrud' zaľúbenca,
sem tie pery na pery,
vymeňme si bozky sladké,
rozstrapaťme Pani matke kučery,
do jej zámku, čo má bránu
z tehál vetra murovanú,
vrazme smelo na hody,
pod belasým baldachýnom lahody
opime sa čistým vínom,
slzami, čo zrána zlaté
z čaše svetla popijate.“
Stalo sa, ihneď mi po vôli urobili.
Splynul som s nimi, vpil ich zdravé sily,

odsunul závoru z tajomstiev Prírody.

Zvedel som, čím nebo tvorí
svoje náhle premeny,
prečo z vírov dravých morí
stúpa oblak spenený,
všetko, čo má rásť a zhynúť,
so mnou rástlo, o pár minút

so mnou mrelo, stvárňujúc ma
v nadšení božskom, v slzách nemohúcna.
Smútil som, keď čierna tma
voskovice zapálila
na cimiteri môjho dňa
a ráno som sa smial, keď do očí mi bila
hodina slnečná.
Padal som, víťazil v čase i nečase,
s nebom som plakával, výšiny belasé
slzili med, ja soľ.
Keď srdce súmraku tikalo žeravé,
ja oň som srdce pritisol,
aby sme splyvali v spoločnej páľave,
a nepomáhalo. Bodá hrot ľudských múk.
Darmo sa perlila obloha popolavá
mojimi slzami, veď kto vie, kto, čo vravia
veci, čo ja. Ja reč mám, hlas a zvuk,
ony len mlčanie, ich reč je číry vzruch.
Macošská Príroda ma smädu nezaví.
Čo si hneď strhne z prs ten závoj sinavý,
ten blankyt, čo mi hneď
ponúkne sväté mlieko svojej krásy,

ani raz, ani len na chvíľu neuhasiť
môj strašný smäd.
Zdvihol si Lásky meč – čakám ho trpnuc nahý.
Rozbil si pancier môj, až triesky iskrili.
Kľáčim. Som bez sily,
skrz naskrz bez odvahy.
Som, ako kto sa prebudil a zrazu
pomalým pohľadom spoznáva svoju skazu.
Mladosť ma podpichla, vystrel som ramená,
podlomil stĺpy chvíľ
a strhol na seba svoj život: zôkol vôkol
prach, popol. Stojím, hľa, na rumovisku rokov
Troskami zgniavená umrela mladosť moja,
dni moje unikli jak kúdol z plameňa,
jak vzlet a prskot pien, keď sa v nich lúče roja.
Oklamal snilka sen
a lutna lutnára, už popúšťa i spleť
vidín, čo boli číry kvet,
keď zemou krútil som jak čačkou na zápästí.

Už si ich necením, páli ma horský blen
Zeme vždy smutnejšej a ťažšej od bolesti.
Je tvoja láska len
pýrom, čo kvety dusí,
aj keď je amarantom?
Črtáš ty, Kresliar všemohúci,
len uhlíkom, čo do prstov ti dáva
strom spálený na mátoživý fantom?
Suchá púšť vpila dažďe môjho zdravia,
srdce mi puklo ako fontána,
jazierko mrúcich slz, nad ktorým vysedáva
a života sa ľaká
na strome pamäti predstava sklamaná.
Čo ma to ešte čaká?

Keď horkne v ústach plod, kočka im pochutí?
Šípim, hoc prislabo, čo budúcnosť mi skrýva,
a predsa z Večnosti, z jej tajných klenutí
razí si cestu hmlou polnica náruživá,
diaľky sa krátia, hmla na sivé hradby splýva
a znova bašty obtáča.
Nevidno trubača.
(plášť šarlát ohnivý, koruna cyprusová),

ale viem: Ty si to, a viem, čo trúba vraví:
že prv než zrodí život či láska moja,
mnou musí zúrodiť tvoj úhor neláskavý
smrť, milovníčka hnoja.

Končí sa dlhý lov
a s dravou presilou
jak prskot morských vln víri sa pri mne Hlas:
„Je tvoja zem len prach
na pustých rumiskách?
Všetko ťa odmieta, bo Mne sa vyhýbaš.
Kto by ťa miloval, neborák bez cieľa,
tístočka zbabelá?
Nevieš, že iba Ja nič mením na veľa,
že láska k ľuďom zo zásluh sa rodí?
Kde ty máš zásluhy,
najtvrdšia hruda z najbrudnejšej pôdy?
Máš vôbec potuchy,
aký si nehodný lásky a objatia?
Ak nie ja jediný, kto by ťa miloval,
kto prijal za brata?

Nič som ti neodňal, aby ťa krušil žiaľ.
Ach, prečo si to nehľadal
Tu, v mojom objatí?
Neblúzni, nestrácaš svoj poklad bohatý,
všetok ho doma máš, skryl som ho bezpečne.
Vstaň, chyt' ma za ruku a pod' už konečne.“

Utícha dupot, doznel huk.
Je smútok môj len tieňom Rúk
vystretých, aby ma objali? „Ó ty slepé,
slabunké drahé dieťa,
Mňa hľadáš v kráľoch sveta!
Lásku si odsotil, a vinie si ťa k sebe.“

Majstrovstvo prebásnenia

Preklad Thompsonovej básne *The Hound of Heaven* si vyžaduje viac, ako len rutinné prekladateľské schopnosti. Je to dané objektívnymi ťažkosťami materiálne pochopiť Thompsonovu reč, ktorá je plná archaizmov a svojských neologizmov, no predovšetkým kvôli logickým skokom v myslení a akrobatickej stavbe veršov. Básnik a prekladateľ KAROL STRMEŇ (na obr.) povedal: „*Jeho obrazy sú živé ako britva, ale choré ako jesenný podvečer. Prechody z citu do citu sú náhle, čo v západnej poézii pôsobí trochu nezvykle. V podstate však ide o veľkú rafinovanosť.*“

Slovenské prebásnenie si vyžadovalo od prekladateľa mimoriadnu bystrosť, vynaliezavosť, skúsenosť, no najmä žonglérsku znalosť oboch rečí. A to všetko Karol Strmeň v zriedkavo vysokom stupni mal.

-r-

Pred 245 rokmi slovenský jezuita M. R. Hell robil významné pozorovania Venuše a Slnka

Má meno na Mesiaci

Patril medzi špičku svetových astronómov svojej doby. Bol vysokoškolským profesorom. Staval hvezdárne. Bol horlivým jezuitom. Jeho meno nájdeme aj na mape Mesiaca. Páter MAXIMILIÁN RUDOLF HELL, SJ.

Maximilián Rudolf Hell sa narodil dňa 15. mája 1720 na Windschachte (dnešné Štiavnické Bane) ako predposledný z dvadsiatich troch detí hlavného banského inžiniera, *Oberkunstmeister*, štiavnického revíru.

Po absolvovaní nižšieho gymnázia v Banskej Bystrici vstúpil M. R. Hell v roku 1738 v Trenčíne do Spoločnosti Ježišovej. V Trenčíne potom študoval filozofiu a v roku 1741 odišiel do Viedne študovať históriu, matematiku a fyziku. V rokoch 1746–1748 ako magister filozofie vyučoval v gymnáziu v Levoči latinčinu, gréčtinu, zemepis a matematiku. Vo Viedni potom dokončil štúdium teológie, popritom z poverenia direktora dvorskej komory prednášal matematiku a banské vedy. Za knaza ho vysvätili v roku 1751.

Vyučoval v banskobystričskom gymnázii. Už v roku 1752 ho však rektor trnavskej univerzity František Borgia Kéry poveril úlohou vybudovať pre školu hvezdárňu. Chvilu pôsobil v Kluži. Keď vo Viedni zomrel dvorský astronóm Johann Jakob Marinoni, prevzala viedenská univerzita jeho astronomické prístroje. M. Hell dostal znova za úlohu vybudovať novú hvezdárňu. Viedenskú hvezdárňu viedol potom do konca svojho života. Napokon ako sedemdesiatdvaročný umrel na zápal pľúc. Zomrel vo Viedni dňa 14. apríla 1792. Je pochovaný na cintoríne v Enzersdorfe pri Viedni.

ERUDOVANÝ ASTRONÓM

Už počas štúdia vo Viedni sa M. Hell stal asistentom profesora Jozefa Franza v jeho astronomickom observatóriu. Spolupracoval s ním pri zriaďovaní prírodovedeckého múzea. V tom čase preložil z taliančiny do latinčiny prácu *Elementa algebrae* (Základné algebric-

ké poučky), ktorú, ako svoju prvú knižnú publikáciu, vydal vo Viedni. Už vtedy zostrojoval slnečné i vodné hodiny a rozličné prístroje.

Od počiatku bol erudovaným astronómom. V roku 1753 začali stavať podľa jeho projektov hvezdárne v Trnave. Jej veža mala výšku 35 metrov. Stavbu však dokončil trnavský profesor matematiky František Weiss, tiež jezuita, ktorý sa stal potom jej riaditeľom.

Počas účinkovania v Kluži vybudoval M. Hell hvezdárňu nielen tam, ale aj v Albe Julii. Ako profesor na univerzite v Kluži napísal a v roku 1755 vydal matematickú príručku *Elementa mathematicae* (Základné matematické poučky).

Po založení hvezdárne vo Viedni v roku 1757 začal M. Hell vydávať astronomické ročenky *Ephemerides astronomicae*. Zostavil a vydal ich celkom dvadsaťdva ročníkov. Okrem bežných astronomických údajov viedenského observatória v nich uverejňoval aj vedecké štúdie významných európskych astronómov a uverejnil v nich aj mapu Mesiaca.

M. R. HELL napísal a vydal aj dve základné práce z astronómie: *Beiträge zur praktischen Astronomie* (Príspevky k praktickej astronómii) a *Methodus Astronomiae sine usu quadratis* (Astronomická metóda bez použitia kvadrantu).

NAJVÝZNAMNEJŠIE MERANIE

Prechod Venuše popred slnečný disk je zriedkavý jav, ale je dôležitý, lebo jeho pozorovanie umožňuje uskutočniť dôležité výpočty. V 18. storočí sa tento úkaz vyskytol dva razy. V roku 1761 sa pozorovania tohto javu nikde na svete nevydarili. Výsledky pozorovania publikoval M. Hell v samostatne vydanéj rozprave *Transitus Veneris an-*

te discum Solis anni 1761 (Prechod Venuše popred slnečný kotúč roku 1761).

Druhý prechod Venuše sa očakával dňa 3. júna 1769, ale v čase, keď mala byť v Európe noc. M. R. Hell však dostal ponuku od protestantského dánskeho kráľa Kristiana VII. Išlo o možnosť uskutočniť pozorovania za polárnym kruhom, v Barentsovom mori, na ostrove Vardö (dnešné Nórsko), pretože tam v lete Slnko nezapadá.

Z Viedne odcestoval M. R. Hell už v apríli 1768 a sprevádzal ho jeho žiak a rehoľný spolubrat, chorvátsky astronóm a jazykovedec P. Jovan Nepomuk Šajnovič.

Na základe svojich pozorovaní vyrátal M. R. Hell paralaxu Slnka a z nej vzdialenosť Zeme od Slnka (149 až 150 miliónov km). Jeho výpočty boli na tú dobu veľmi presné a neskôr vyrátané hodnoty ich potvrdili.

Po skončení pozorovaní sa domov vracali cez Laponsko a Fínsko, kde sa zaoberali štúdiom jazykov. V svojich rozpravách potom dokazovali príbuznosť finčiny s maďarčinou.

Kodanská akadémia vied prijala Maximiliána Hella i Jovana Šajnoviča za svojich členov.

DIELA O POZOROVANÍ

Už v Kodani vydal M. R. Hell v roku 1770 spis *Observatio transitus Veneris ante discum Solis die 3. junii anno 1769* » »

Predplaťte si

VOX

na rok 2015

Varoehusii (Pozorovanie prechodu Venuše popred slnečný kotúč 3. júna 1769 na ostrove Vardö). Zhrnul v ňom výsledky svojich pozorovaní. V roku 1772, vydal vo Viedni prácu *De parallaxi Solis ex observatione transitus Veneris anni 1769* (Slnečná paralaxa podľa pozorovania prechodu Venuše v roku 1769), v ktorej uviedol výpočty a výsledky z týchto pozorovaní.

Asistent viedenského astronómického observatória Karl Ludwig Littrow vydal v roku 1835 nemecký preklad Šajnovičovho denníka z tejto výskumnej cesty. Dokazoval však, že M. R. Hell dodatočne korigoval svoje výpočty a nanovo ich vpisoval do rukopisu, aby sa priblížil k novšiemu výpočtu paralaxy Slnka, ktorý vyrátal J. F. Encke. V roku 1883 však prišiel do Viedne významný americký astronóm Simon Newcomb, ktorý preštudoval pôvodný rukopis a dokázal jeho pravosť a pôvodnosť.

M. Hell chcel vydať o svojej ceste za polárny kruh rozsiahle viacväzkové vedecké dielo pod názvom *Expeditio litteraria ad polum arcticum* (Opis výpravy k severnému pólu). Z projektu však ostal iba nedokončený rukopis.

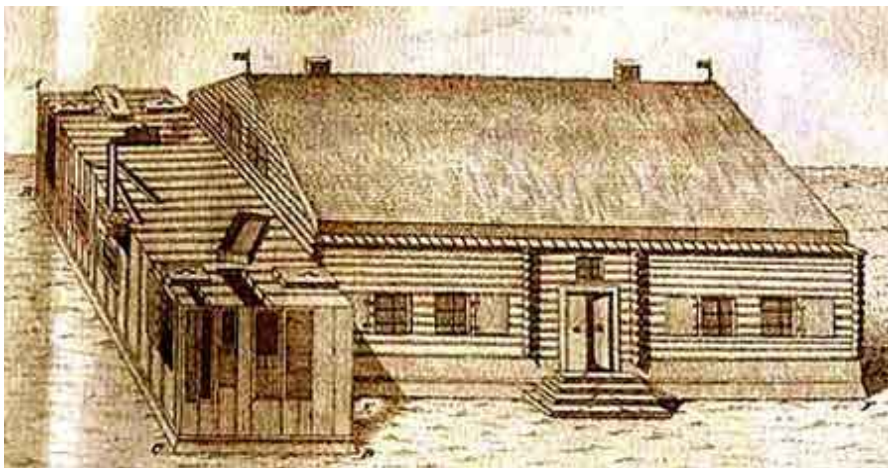
UČEBNICE

Keď v roku 1777 presťahovali univerzitu z Trnavy do Budína, pozvali tam Hella vybudovať hvezdáreň. Pri tom s ním spolupracoval bratislavský konštruktér Johann Wolfgang Kempele. Jágerský biskup Károly Eszterházy zas požiadal Hella, aby postavil hvezdáreň aj v Jágri. Tam mu zas výdatne pomáhal riaditeľ cisárskej dvorskej knižnice, terchovský rodák Adam František Kollár.

Všetky Hellove hvezdáreň boli na vynikajúcej technickej úrovni. Dokonca o hvezdáreň v Trnave napísal v roku 1787 archivár Uhorskej komory v Budíne Martin Juraj Kovačič aj napriek neskrývanej antipatii na adresu trnavských jezuitov: „Postavili si hvezdáreň, ktorá čo do polohy a čo do vnútornej

Hvezdáreň vo Viedni

Observatórium na ostrove Vardö

vybavenosti len málo zaostáva za viacerými existujúcimi v Európe."

Svoje niekdajšie štúdium histórie prezentoval Hell svojou prácou, v ktorej vypracoval podľa *Anonymovej kroniky* historickú mapu Uhorska – *Tabula geographica Ungariae veteris* (Mapa starého Uhorska). Vyšla až po jeho smrti v roku 1802 v posmrtnom vydaní práce historika z Liptova Daniela Cornidesa.

Ako univerzitný profesor napísal M. R. Hell celý rad učebníc matematiky. Vo fyzike prejavil záujem o zhotovenie umelých magnetov, o čom vydal v roku 1762 vo Viedni prácu *Anleitung zum nützlichen Gebrauch der künstlichen Stahlmagneten* (Návod na používanie umelých oceľových magnetov). Zaoberal sa aj praktickým využitím magnetizmu, ba aj liečbou magnetizmom. Uverejnil niekoľko štúdií s touto tematikou.

UČENÁ SPOLOČNOSŤ

Pod tlakom svetských vrchností pápež Klement XIV. bulou *Dominus ac Redemptor noster* z júla 1774 zrušil Spoločnosť Ježišovu. Nasledujúci pápež Pius VI. však už vo februári 1783 povolil činnosť jezuitskej provincie v Bielorusku. Viacerí bývalí členovia rehole žiadali, aby tam mohli prejsť. Všetkých však nebolo možné prijať. Medzi neprijatými bol aj Hell, ktorého viedli v zozname „extra provinciam“ spolu s ďalšími 167 uchádzačmi.

M. R. Hell predložil v roku 1774 projekt na zriadenie učenej spoločnosti v habsburskej ríši so sídlom vo Viedni – *Patriotischer Plan einer k. k. zu Wien zu errichtenden gelehrten Gesellschaft oder Academie der Wissenschaften* (Vlastenecký plán na zriadenie Učenej spoločnosti alebo akadémie vied vo Viedni). Táto akadémia mala mať sedem tried: pre astronómiu, geometriu, mechaniku, fyziku, botaniku,

anatómiu a pre chémiu. Mala mať teda výlučne prírodovedecký charakter. Jej poslanie malo byť mimoriadne náročné: „Robiť nové objavy a výskumy vo vedách“. Humanitné disciplíny, najmä tie, ktoré patrili do obsahu tradičných stredovekých „siedmich slobodných umení“, z náplne akadémie celkom vylúčil. Tento Hellov návrh sa však, žiaľ, nerealizoval, podobne ako viaceré predchádzajúce. Uhorská kancelária i Miestodržiteľská rada totiž zastávali názor, že financie na činnosť tejto ustanovizne by sa mali využiť radšej na založenie akadémie vied v Trnave, čo sa však taktiež nerealizovalo.

ČLEN AKADÉMII EURÓPY

Cisár Jozef II. ešte v dekréte z 28. novembra 1786 upozorňoval ordinárov, že „bývalí jezuiti nemajú byť ustanovení do duchovnej správy, jedine v prípade nedostatku iných osôb“. Napriek tomu sa M. R. Hell stal cisárskym astronómom vo Viedni.

Svojou vedeckou činnosťou i budovaním hvezdární sa M. R. Hell zaradil už počas svojho života medzi popredných astronómov sveta. Samostatne vydal dvadsaťšesť vedeckých prác. Mnohé akadémie vied ho prijali za svojho člena. Bol dopisujúcim členom Dánskej akadémie vied v Kodani, Kráľovskej spoločnosti vied v Paríži a akadémii vied v Bologni, Štokholme, Getinkách a v Dortheme. Ba aj londýnska Royal Society ho prijala za svojho člena, dokonca ho vyznamenala svojím radom.

Medzi názvami kráterov na povrchu Mesiaca môžeme na mesačnej mape čítať aj meno Hell. Je to meno krátera medzi veľkými krátermi Alfonsus a Clavius.

LUBOMÍR VILIAM PRIKRYL
(Snímky: archív autora)

KNIŽNÉ PUBLIKÁCIE

Cirkev ako Communio

Náčrt ekleziológie Josepha Ratzingera

Ladislav Stromček

Mnohí ľudia hovoria „Boh áno, ale Cirkev nie“. Odmietajú inštitucionalizované formy kresťanstva a nevedia objaviť význam Cirkvi pri svojom hľadaní cesty k Bohu. Preto je potrebné opäť porozumieť teologickej podstate Cirkvi a aké sú myšlienkové východiská Benedikta XVI. pri jeho hľadaní odpovedí na súčasné problémy Cirkvi.

5 €

+ poštovné

Mária a Trojica v učení Jána Pavla II.

Ivan Špánik

Kniha poskytuje pohľad na tradičné i nové prvky a perspektívy, ktoré zaznievajú v trinitáromaniologickom učení pápeža, s dôrazom na špecifické zväzky Márie a Trojice. V práci ide najmä o poukázanie na trinitárny charakter mariológie pápeža Jána Pavla II. A jej aktuálnosť pre Cirkev v súčasnosti.

5 €

+ poštovné

Súvislosti

Reflexia o viere, kultúre a výchove

Zdeno Pupík

Kniha Súvislosti poukazuje na podstatu pojmov viera, kultúra a výchova a ich vzájomnú previazanosť. Autor provokačne nastreňuje a vymedzuje základné pojmy depozitu viery, fenoménu kultúry a paradigmy výchovy. Je ponukou na diskusiu pre katolíka aj výzvou pre inak nazerajúcich na život človeka a spoločnosti.

6 €

+ poštovné

Spiritualita sv. Terézie Ježiškovej a dar nábožnosti

Ján Michalička

IV. diel edície „Studia Theologica Žilinsensia“. Kniha je rozdelená do 8 kapitol a venuje sa téme duchovného delinstva, darom Duha Svätého v živote sv. Terézie, dare nábožnosti a tiež askéze sv. Terézie, v ktorej autor opisal jej vývin sebazapierania a cvičenie v čnostiach, mučeníctvo ducha a srdca. Kniha je obohatená o príbehy a fotografie zo života sv. Terézie, ale aj životopis zosnulého kňaza Jána Michaličky.

8 €

+ poštovné

DVD - Pravda o Da Vinciho kóde

Prednáška biblistu Jozefa Šošku

Videozáznam z prednášky.

TYP: DVD video
(DVD Pal 720x576)

3,50 €

+ poštovné

CD - Rodina, spoločenstvo lásky

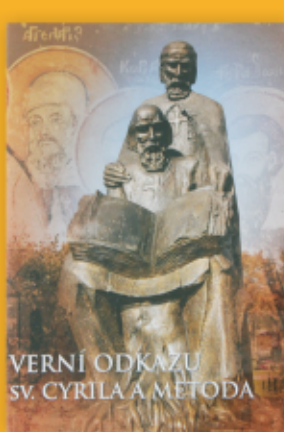
Prednáška Pavla Hudáka

Zvukový záznam z prednášky o rodine, vzťahoch, láske, vývine osobnosti

TYP: CD zvukový súbor

3 €

+ poštovné

DVD - Verní odkazu sv. Cyrila a Metoda

Dokumentárny film

Milan Kosec, Inštitút Communio

Solúnski bratia sv. Cyril a Metod. S ich misionárskou činnosťou na Veľkej Morave sa spája skutočný rast Slovienov v kresťanskej viere. Po roku 863 založili slovanské učilište, cirkevnú školu, kde vzdelávali svojich pomocníkov v gramatike, hudbe a kresťanstve. Spoločne preložili takmer všetky knihy Biblie, breviár, liturgické predpisy, spevníky, žaltáre a Súdny zákonník pre svetských ľudí. Napísali knihy o staroslovianskej gramatike. So svojimi pomocníkmi potom vyučovali ľud o pravom kresťanskom učení, učili ich písať, čítať a šíriť zákonodarstvo a poriadok v spoločenskom živote.

8 €

+ poštovné

Nájdete nás na Facebook-u, Google + a Youtube

napište nám a my vám ju pošleme

O REDAKCII

Inštitút Communio, n.o. je nezisková organizácia zriadená Žilinskou diecézou. Poslaním je organizácia aktivít na podporu duchovných a kultúrnych hodnôt v oblasti vzdelávania detí, mládeže a dospelých. Okrem vzdelávacích aktivít sa venuje vydavateľskej činnosti, predovšetkým periodickej tlači (mesačník Naša Žilinská diecéza, štvrťročník Communio-Missio), ale aj vydávaniu knižných publikácií a multimediálnych diel. Riaditeľom inštitútu je ThLic. Zdeno Pupík.

Ceny sú uvedené bez poštovného na dobierku. Pri osobnom odbere poštovné neplatíte.

Inštitút Communio, n.o.
Jána Kalinčiaka 1, 010 01 Žilina
www.icommunio.sk
icommunio@gmail.com

**Zháňate darček
pre vašich blízkych?
Už nemusíte!
Objednajte im časopis
VOX**

**Objednajte si
dvojtyždenník o náboženstve a kultúre
VOX
Celý ročník
si môžete objednať
kedykoľvek v priebehu roka.
Neprídete tak nielen o jednotlivé čísla, ale ani o prílohy.**

**Ročné predplatné je 10 eur,
polročné 6 eur.**

**Do správy pre prijímateľa kvôli identifikácii platby
uved'te
priezvisko a adresu**

VOX
**Dvojtyždenník o náboženstve
a kultúre**

Vydáva Rada pre vedu, vzdelanie
a kultúru KBS
Adresa redakcie: Dvojkrižna 4,
821 06 Bratislava
ISSN 1339-3634
Vychádza dvojtyždenne v pdf podobe.
Cirkevný cenzor: ThLic. Zdeno Pupík, PhD

Šéfredaktor: Mgr. Pavol Prikryl
tel. +421 915 793 811,
e-mail: vox@prikryl.sk,
prikryl62@gmail.com

Predplatné si je možné objednať
e-mailom alebo telefonicky:
vox@prikryl.sk
+421 915 793 811

Číslo bankového konta:
SK20 0200 000000 7516949112